

Vysvetlivky a skratky

A akuzatív	<i>m</i> maskulínium
<i>abl.</i> ablatív	N nominatív
Abl. ablatív	napr. napríklad
<i>adj.</i> adjektívum	<i>neol.</i> neologizmus
<i>ak.</i> akuzatív	<i>nom.</i> nominatív
<i>conj.</i> conjukcium	<i>ol.</i> olašský výraz
D datív	os. osoba
<i>dat.</i> datív	<i>part.</i> participium
<i>f</i> feminínium	<i>pej.</i> pejoratívny výraz
<i>folk.</i> folklórny výraz	<i>pl.</i> plurál
<i>fr.</i> frazeologizmus	predl. predložka
G genitív	<i>prenes.</i> prenesený význam
<i>gen.</i> genitív	<i>prep.</i> prepozíciium
<i>gram.</i> gramatický výraz	<i>pron.</i> pronóm
<i>inf.</i> infinitív	privlastn. privlastňovací
Inštr. inštrumentál	<i>reg.</i> regionálny výraz
<i>inštr.</i> inštrumentál	rozk. sp. rozkazovací spôsob
<i>inter.</i> internacionálny výraz	<i>sg.</i> singulárum
<i>interj.</i> interjekcie	<i>subst.</i> substantívum
<i>iron.</i> ironický výraz	<i>tab.</i> tabuizovaný výraz
<i>lit.</i> literárny výraz	tzv. takzvaný
<i>lok.</i> lokál	<i>vok.</i> vokál, oslovenie

Úvod do jazyka

Zdvorilosť a zdvorilostné frázy

Rómčina je indoeurópsky jazyk. Patrí teda tak ako slovenčina do tej istej jazykovej rodiny. Má niektoré znaky s európskymi jazykmi, ale vyznačuje sa aj odlišnosťami, ktoré sú spojené s historickými, kultúrno-sociálnymi a spoločenskými pomermi Indie, konkrétne v Awadh Pradeš, kde predkovia Rómov žili.

Medzi zaujímavé odlišnosti patrí prejavovanie úcty a zdôrilosti. I keď dnešná mládež berie pozdravy typu ahoj, servus, čau ako prirodzené, medzi dospelými Rómami podobné oslovenie nemá opodstatnenie. Keď sa dvaja Rómovia stretli, vždy sa pristavili a prejavili úprimný záujem o toho druhého a jeho rodinu. Vzájomne sa vypytovali na to, ako sa cítia, či sú zdraví, či majú dosť jedla na prežitie, či majú prácu. Boli zvedaví na to, kto sa vydáva, žení, komu sa narodilo dieťa. Otázkami, ktoré sa dotýkali života rodiny, prejavovali jej svoju úctu (pařiv), pretože prejav úcty sa medzi Rómami považoval za vysokú morálnu hodnotu a dobré vychovanie.

Pod vplyvom európskej kultúry aj Rómovia začínajú preberať do svojho jazykového správania zvyklosti, ktoré sa stávajú súčasťou ustálených slovných spojení a jazykových prostriedkov, ktorými osoby medzi sebou nadväzujú kontakt.

Dobrý deň sa v rómčine povie **Lačo dives**. Lačo – dobrý, dives – deň. Po tomto želaní nasleduje oslovenie: Lačo dives, Rroma!!e – Dobrý deň, Rómovia.

Ak v skupine ľudí, ktorú zdravíme, sú aj príslušníci iných etník, potom pozdrav bude znieť: **Lačo dives, manuša!le**, čo znamená Dobrý deň, ľudia...

Manuš je človek, množné číslo má tvar **manuša**, oslovenie má tvar **manuša!le**, podobne, ako oslovenie skupiny Rómov **Rroma!le**, detí **čhava!le**, dievčat **čhaja!le**, žien **zuvlă!le** atď. V rómčine máme na rozdiel od slovenčiny aj termín v singulári **manušni** – čo je ženský variant slovenského výrazu človek. Potom oslovenie pre ženy, ktoré budeme vnímať ako osoby, bude znieť: **Lačo dives, manušnă!le**.

Keď sa teda stretnú dvaja Rómovia, ktorí sa poznajú, vždy sa pristavia a jeden druhého sa pýtajú:

Kaj zas, Rrom!a? (výsl. [kaj džas roma?]) Kam ideš, človeče?) alebo **Kaj zas, more?** Oslovenie more je bežné medzi priateľmi, ženy sa medzi sebou takto neoslovujú. Nahrádza slovenské priateľ, kamarát, resp. vokatívny tvar od slova človek – človeče.

Keď dieťa alebo mladší človek stretne ženu, osloví ju frázou: **Kaj zan, bibi!e** – Kam idete, teta.

Keď sa stretnú dve ženy, približne rovnakého veku, ktoré sa poznajú, ich prvé vety sa vzťahujú na zdravie detí alebo na jedlo, ktoré v ten deň uvaria pre rodinu. Potom úvodná zdvorilostná fráza znie: **So taves, čhaj!e?** doslova Čo varíš, dievča?

Ak stretne ale staršia žena mladšiu, potom jej úvodná otázka znie: **So taves, mri čhaj?** čo znamená Čo varíš, dcéra moja. Oslovenie **mri čhaj** – dcéra moja je prejavom účasti a starostlivo-osti staršej ženy voči mladšej a je v ňom vyslovená nádej, že mladá rodina má dostatok jedla a že nehladuje.

Ačhen Devleça (vsl. [ačhen devleha/devlesa]) – Zostávajúce s Bohom, **zan Devleça** – choďte s Bohom sú pozdravy, ktoré si Rómovia želajú pri rozchode.

Slovenský pozdrav **dovidenia**, ktoré do rómčiny prekladáme ako neologizmus, novoutvorené slovo a má tvar **andr-o dikhiben**, do bežnej komunikácie nepreniklo a pociťuje sa ako neprirodzené.

Tradičné pozdravy sú spojené s Bohom, s prianím, aby Rómov ochránil, aby im pomohol v ťažkých situáciách:

O Del tuça/tumença – Nech je Boh s tebou/s vami,

Mi o Del tut arakhel – Nech ťa Boh chráni,

Mi o Del tuqe/tumenqe pr-o droma sitinel: Nech ti/vám Boh svieta na cestách, atď.

Staršie osoby mladším zásadne tykajú a to aj vtedy, keď sa nepoznajú. Rovesníci si medzi sebou tykajú. Mladšie osoby starším vykajú, niekedy najväčším prejavom úcty je oslovovať starších členov rodiny v 3. osobe množného čísla.

Neznámi sa neoslovujú pán, pani, slečna ako Slováci, ale si hovoria dcéra, synak, alebo ujo – to všetko v závislosti na veku oslovovaného.

Stretnutie dvoch priateľov zvyčajne začína otázkami:

Kaj zas, more? Sar sal? Sar tuqe zal? – Kde ideš, človeče? Ako sa máš? Ako sa ti darí?

Ta mištes, Devlesqe. Naláčes, o čhavo manqe nasvalo. – Ale dobre. Vďakabohu. Nedobre. Dieťa mám choré.

Odchod Rómov z Indie a rozdelenie dialektov rómčiny v Europe

O dôvode odchodu Rómov z Indie bol na dlhú dobu vedú spory. Existovalo niekoľko hypotéz a ešte viac legend. Teraz najväčšina výskumníkov súhlasí, že predkovia Rómov boli obyvatelia stredovekého hlavného mesta Indie Kannaudža, a boli deportovani do Afganistanu v 11.s.n.l., pretože vtedajší sultán Afganistanu, Mahmud Ghaznavy, potreboval vysoko vzdelaných výtvarníkov a remeselníkov pro svoje vznikajúce kráľovstvo. Po prvej deportácii 200.000 osôb z Mathury, deportoval 53.000 zajatcov z Kannaudža v zime 1018-1019, ale pretože nezodpovedali jeho umeleckým očakávaniam, predal ich niekoľko rokov neskôr na iránskym Chorasane, na sever jeho ríše. Podľa komparačnej lingvistiky, teda podľa výpočítok z jazykov daných krajín, vedci zistili ako a kam Rómovia po opustení Indie migrovali spolu z Seldžukmi do Malej Ázie, kde sa dostali do konca 11.s.n.l. Dlhšiu dobu sa zdržali na území vtedajšieho hovoriaceho perzskym seldžukskeho sultanátu, dnes Turecko, pretože takmer všetky dialekty obsahujú slová perzského pôvodu (napr. **zor** (sila), **tover** (sekera) alebo **khangeri** (kostol) – okolo 70 koreni). Tam Rómovia vedeli život tiež medzi Grékmi a Armenmi. Ako pozostatok vzťahov z tym národmi, všetky rómske dialekty obsahujú slová gréckeho (napr. **drom** (cesta), **skamind** (stolička) alebo **pětalo** (podkova) – okolo 220 gréckych koreni) i armenskeho pôvodu (napr. **bokoli** (koláč), **grast** (kôn) alebo **xenamik** (test' syna/dcéry) – okolo 30 arménskych koreni). Z Malej Ázie pokračovali cez úžinu Bospor a Dardanely cez Balkán do Európy. Dnes existuje mnoho rómskych skupín a podskupín – niektorí výskumníci považuju že táto mnohopočetnosť je pozostatkom diferenciácie Rómov do pôvodných indických kást a podkást. Je tu spojitost' hlavne u autoetnoným vychádzajúcich z názvov tradičných povolání dotýčnych (Fieràra, Lovàri, Kelderaši, Spoitòra atď). Niektorí sa nazývajú iba svojim skupinovým menom (napr. Sinti, Manuša, Kale) avšak príbuznosť s ostatnými skupinami nepopierajú, iba svoj vlastný názov nadradzujú obecnejšiemu pomenovaniu Róm.

Migrácia Rómov prebiehala celý stredovek i neskôr, dnes sú jednotlivé dialekty rozšírené od centrálnej Ázie až po západnú Európu a obe Amerily. Počet hovorcov sa odhaduje na približne 5 do 7 miliónov v Európe. Vzhľadom na kočovny spôsob života, ako cez dlh čas žili Rómovia, sa považuje za nezodpovedajúce dialektálne delenie podľa princípu geografických isogloss (isoglossy sú linky vymedzujúce geograficky oblasti rozlišných dialektov a nárečí). Pravše je rozlišovať dva superdialekta :

1) **superdialekt „O“**, alebo **balkánsko-karpatsko-baltický**, najstarší podľa určitých kritérií, hlavne pokiaľ ide o fonológiu. Jeho charakterizuje hlavné koncovka **-om** (alebo **-um**) v prvej osobe minulosti slovesa, napr. **phirdòm** „išile/išla som“, **xalòm** „jedol/jedla som“. Delí sa na:

a) balkánske náreči typu „O“, z ktorých hlavné sú Erlisko (v Bulharsku a Macedónii), Tharogonsko a Mahazersko (v Kosovu), Mečkarsko a Kabuzisko (v Albánsku), Ficirsko a Bačorsko (v Grécku), ako aj Ursarsko (v Rumunsku).

b) karpatské náreči; najznámejšie a najvyvinutejšie sú tie, čo sú používané na Slovensku, v Čechách a v južnom Poľsku.

c) pobaltické náreči: hlavné sú používané u poľských Rómov (v Poľsku), v pobaltických republikách a v severnom Rusku. Do tejto starodávnej skupiny sa začleňujú tiež náreči Rómov, žijúcich v Abruzách (v Itálii), a finských Rómov, zvaných Mustala alebo Kaale...

d) Existuje tiež malá skupina nárečí, ktorý znosily premenu zvukov **čh** a **z** v [š'] a [ž']. Teta premena sa vola „mutácia“ a sa týka len malým číslom nárečí na východnej Madarkie, napr. cerhársky, colársky alebo čurársky. Tvoria dialekt „O#“.

2) **superdialekt „E“**. Jeho charakterizuje hlavné koncovka **-em** v prvej osobe minulosti slovesa, napr. **phirdem** „išile/išla som“, **xalem** „jedol/jedla som“. Delí sa na:

a) vetva „E bez mutácie“, alebo **Gurbet-Čergarská**, čo sú hlavné Gurbetsko (v Srbsku), ďalej Džambazsko (v Macedónii), Čergarsko (v Černejhoré a v Bosne), Filipizisko i Handursko (v Grécku), atď ... Používatelia týchto nárečí v zásade neopustili Balkánske oblasti, okrem nedávno z ekonomických dôvodov smerom na Taliansko a Nemecko.

b) vetva "E z mutáciou", alebo **Kelderar-Lovarská**; prevládajúce nárečí sú Kelderaško, rozšírená reč takmet v celej Európe a oboch Amerikách, a tiež Lovarsko, takisto veľmi používané (v Strednej Európe, v Skandinávii, v USA atď). Do tej skupiny sa počíta olašski dialekt Slovenska.

O vetvách „E bez mutácie“ a „E z mutáciou“ sa použije rovnako respektívne nazvy „2. vrstva“ a „3. vrstva“.

	dialekt	vrstva	hlavná nárečia
E ↑	E# = "e" z mutáciou	3 (alebo 2#)	lovàra, kelderàra, drizàra itd...
	E# = "e" bez mutácie	2	gurbet, čergar, žambaz, filipizi itd...
O ↑ ↑ ↑ ↑ ↑	O# = "o" z mutáciou	1#	cerhàri, colàri, čuràri itd...
	O# = "o" bez mutácie	1N	Polska Rroma, xaladitka itd...
		1C	karpatiko, rromungro itd...
		1V	vendetika-šlajferika
1S		bačòri, fičìri, mečkàri, èrli, kabuzìa, thare-gone, mahazèri itd...	

Okrem vyššie uvedených dialektov rómskeho jazyka *strikto sensu*, rozoznávame tzv. pagerdilekty (tento názov sa pôvodi od slova *phagerdi*, reč užívaná u Rómov Anglii, typická pre tento žáner), predstavujúci pozostatkové slová rómštiny používané v ramce gramatiky jazyka, prevládajúceho v štate, kde žijú používatelia daného pagerdolektu. Hlavné pagerdolekty sú z jednej strany ibero-rómske nárečia Gitánov, zakladajúce sa na base jazyka španielskeho, portugalského, katalánskeho atď ..., no a tiež z druhej strany *pagerdi chib* z Anglie, na base angličkej gramatiky. Tieto nárečia sú historicky späté so superdialektom „O“ bez mutácie spoločného kmene rómskeho jazyka.

Treba napokon spomenúť, už veľmi dávno oddelené od superdialekta „O“ bez mutácie (a presnej od podskupiny Karpatsko-Baltickej), nárečia Sinto-manuš, ktoré sa postupne oddalili od spoločného kmene, až do takej miery, že dnes je vzajomné dorozumenie medzi užívateľmi týchto nárečí a užívateľmi pôvodného rómskeho jazyka takmer nemožné.

Abeceda a gramatická norma

Súbor všetkých písmen, ktoré sa používajú v istej grafickej sústave sa nazýva **abeceda**.

Poradie písmen v rómskej abecede je:

**a ã b c č čh d [dz] e ě f g h x i ĩ j k kh l
m n o ò p ph r rr s š t th u ů v z ž ž**

Popri malých písmenách sa používajú veľké písmená:
**A Á B C Č Ć D [DZ] E Ě F G H X I Ī J K KHL
M N O Ŏ P PH R RR S Ś T TH U Ů V Z Ž 3**

V rómčine používame morfológický pravopis. Tento pravopis zvolila Jazyková komisia Medzinarodoveho Zväzu Rómov v roku 1990, pri ktorom sa rešpektuje zásada: vyslovuj ako cítiš, ale píš podľa konvencie. Morfológický pravopis rešpektuje tú hlásku, ktorá sa vyskytuje vo väčšine gramatických tvaroch slova alebo vo výrazoch od neho odvodených. V hovorenom prejave spravidla dochádza na konci slov ku strate znelosti a aspirácie. V písanom prejave sa však znelé i aspirované hlásky zachovávajú, napr.:

sg. **gad** [gat] - pl. **gada** sg. **drab** [drap] - pl. **draba** sg. **sig** [sik] - **sig sigəθe**
sg. **la3** [lač] - **lad3al** sg. **jakh** [jak] - pl. **jakha** sg. **dikh** [dyk] - **dikhel**

V rómčine sa používa hláskové písmo latinského pôvodu (latinka). Oproti slovenčine má rómčina niektoré hlásky navyiac a iné zasa nemá.

Hláskva (**graféma**) sa zapisuje s jedným alebo viacerými znakmi (písmenami – **patran**), prípadne písmenami, ktoré sú doplnené o diakritické znamienko – [˘] mäkčeň (**ćiriklo**).

Niektoré hlásky sa zaznamenávajú spojením dvoch písmen (zložkami): **ćh** (ć+h), **rr** (r+r), **ph** (p+h), **th** (t+h), **kh** (k+h) a **dz** (d+z – ktorý je špecificky pr-o nárečii zo Slovenska).

Prídychové (alebo ašpirované) hlásky rómčiny (**ćh, kh, ph a th.**) potvrdzujú jej indický pôvod.

Pozor – ich správna výslovnosť je veľmi dôležitá. Nie je to ako slovenské spoluhlásky *č, k, p, t*. Pri nesprávnej výslovnosti môže dôjsť k nemilému nedorozumeniu. Napríklad vetu **O ćhave ćhoren pani** – „Deti rozlievajú vodu“, ale bez prídychu vyslovme ako: **O ćhave ćoren pani** a vtedy sa dozvieme, že „Deti kradnú vodu“. Uznáte, že sa tým význam vety podstatne zmenil.

Sloveso **ćhorel** prekladáme do slovenčiny ako „liat“ alebo „sypať“. Avšak sloveso **ćorel** znamená „kradnúť“. Mimochodom do slovenského jazyka preniklo slangové slovo *ćórovať* – kradnúť, ukradnúť, ktorého pôvodný význam spočíva v rómskom slovese *ćorel*.

Príklady slov s párovými spoluhláskami:

k – kh

Paruvdás jekh koro rupuno vaš jekh khoro thudeça.

Vymenil si strieborný **náramok** na **džbán** mlieka.

p – ph

O ćhavo perel pre phuv, imar o thud naští pherel andal-o khoro.

Chlapec **padá** na zem, už nemôže **ćerpať** mlieko z džbánu.

t – th

Te zanes, ta the keres.

Ked’ vieš, tak **aj** konáš.

The je spojka a, i, aj.

Te je častica a vyjadruje podmienku: ak, keď, resp. stojí pri infinitívnom tvare sloviess – te kerel (robiť).

V rómskej abecede chýba slovenské tvrdé y. Všade, kde počujeme hlásku **i** alebo **y**, sa píše **i**. V rómčine slovo nemá **i** zmäkčujúcu funkciu, preto je potrebné v prípade mäkkej výslovnosti

zmäkčovať samohlásku mäkčeňom nad ňou. Príklady ; **bută** [but'a] – „prácy, roboty“, **avďusno** [avd'usno] – „súčasný“, **parňol** [parňol] – „obeliet“ atď. V prípade samohlások **i** a **e**, nosú mäkčeň, ako aj ine, leň keď zmäkčujú výslovnosť predchádzajúcej suhláski. Porovn.: **dikhel** [dykhel] „vidi“ a **dives** [dives] – „deň“, alebo **anel** [anel] – „príniese“ a **něno** [ňerno] – „triezvy“, **balicho** [balycho] – „prasa, brav“ a **lil** [lil] – „list“, **vastençar** [vastencar] – „z rukami“ a **xutěl** [chuťel] – „skakuje“. Môžné pozorovať veľkú kolisavosť medzi **li** a **lĭ** od regiónu do regiónu (**lil** a **lĭl**, **balicho** a **balĭcho** atď), ale niema dôležitosť pr-o zrozumiteľnosť.

Do rómskej abecedy neboli prijaté písmená: *Q q* a *W w* (okrem v vlastných podstatných menach). Inakšie v rómčine sa prepisuje: *Qu qu* ako – **kv** (kvàzi). *X x* z medzinarodovych slov sa prepisuje v rómčine ako **ks, gz** (**taksikos, egzistinel** atď.).

Do rómčiny sa dostali zo slovenčiny termíny s dvojhĺaskou **ia, ie, iu**, ktoré sa v rómčine zapisujú práve tak ako v slovenčine, napr. **populàcia, tendència, geografia, gimnàzium**.

Slovné druhy

Rómčina má 11 slovných druhov:

Ohybné: podstatné mená, prídavné mená, slovesá, zámená, číslovky, člen

Neohybné: príslovky, predložky, spojky, častice, citoslovčia

Slovesá – Kernavnă

Rómske slovesá rozdeľujeme do troch tried.

Triedu určíme podľa zakončenia slovesa v neurčitku alebo podľa tvaru slovesa v 3. osobe jednotného čísla, ktorý je zhodný s neurčítokom slovesa.

Do I. triedy patria slovesá, ktorých slovný základ sa končí na spoluhlásku.

Prítomný čas sloves I. triedy sa tvorí od slovesného kmeňa pridaním koncoviek **-av, -es, -el, -as, -en, -en**:

Slovesá I. triedy: te kerel – robiť

1. ker – av ker – as

2. ker – es ker – en

3. ker – el ker – en

Do prvej triedy patria tiež mnohé prevzaté slovesá. Tie sa tvoria podľa modelu: kmeň slova+**in**+osobná koncovka. Príklad:

pisinel – písať

1. pis – **in** – av pis – **in** – as

2. pis – **in** – es pis – **in** – en

3. pis – **in** – el pis – **in** – en

Ďalšie prevzaté slovesá patriace do I. triedy:

birinel vládať

vićinel volať

Prítomný čas

I. trieda: **te beš-el** – bývať/sediť

Ja	bývam/sedím	v dedine/na stoličke.
Me	bešav	

Tu	bešes	and-o gav/pr-o stolkos.
Jov	bešel	
Joj	bešel	
Amen	bešas	
Tumen	bešen	
Jon	bešen	

Zápor

Ja	nebyvam/nesedím	v dedine/na stoličke.
Me	na bešav	and-o gav/pr-o stolkos
Tu	na bešes	
Jov	na bešel	
Joj	na bešel	
Amen	na bešas	
Tumen	na bešen	
Jon	na bešen	

Otázka/Phučipen

1. intonáciou

Me	bešav	and-o gav?
Tu	bešes	
Jov	bešel	
Joj	bešel	
Amen	bešas	
Tumen	bešen	
Jon	bešen	

2. Vysunutím slovesa pred osobné zámeno.

Bešav	me	and-o gav?
Bešes	tu	
Bešel	jov	
Bešel	joj	
Bešas	amen	
Bešen	tumen	
Bešen	jon	

Slovesá II. triedy

Do II. triedy patria slovesá, ktorých slovný základ sa končí na samohlásku **a**. Ide o tzv. **a** kmeň. Prítomný čas slovies druhej triedy sa tvorí od slovesného kmeňa pridaním koncoviek: **v, s, l, s, n, n**:

xal – jest'

1. xa – **v** xa – **s**

2. xa – **s** xa – **n**

3. xa – **l** xa – **n**

Ďalšie slovesá druhej triedy:

asal smiat' sa **daral** báť sa **patál** veriť

lažal pes hanbiť sa **prastal** utekať **žal** ísť

Časovanie slovesa II.triedy **džal** – íš' v prítomnom čase

Ja	idem	do dediny.
Me	3av	and-o gav.
Tu	3as	
Jov	3al	
Joj	3al	
Amen	3as	
Tumen	3an	
Jon	3an	

Zápor

Ja	nejdem	do dediny.
Me	na 3av	and-o gav.
Tu	na 3as	
Jov	na 3al	
Joj	na 3al	
Amen	na 3as	
Tumen	na 3an	
Jon	na 3an	

Rozkazovací spôsob slovíes I. a II. triedy sa zhoduje s kmeňom:

beš sed'/bývaj!

3a chod'!

Sloveso byť

V rómčine má sloveso byť – **avel** aj skrátený, resp. regionálny variant: v tvare **el, jel, hel.**

Časovanie slovesa byť v prítomnom čase +osobné zámená

me som – ja som **amen sam** – my sme

tu sal – ty si **tumen san** – vy ste

jov hino – on je **jon hine** – oni sú

joj hini – ona je

Otázka/Phučípen sa tvorí:

1. Intonáciou

Ja	som	z Čiech?
Me	som	
Tu	sal	
Jov	hin/o	
Joj	hin/i	pal-o Čèxi?
Amen	sam	
Tumen	san	
Jon	hine	

2. Slovosledom: na prvom mieste sloveso, na druhom osobné zámeno.

Som	ja	z Čiech?
Som	me	
Sal	tu	
Hin/o	jov	pal-o Čèxi?
Hin/i	joj	
Sam	amen	

San	tumen	
Hine	jon	

Zápor slovesa byť v prítomnom čase

Poznámka: negatívna forma slovesa byť je v 3.osobe sg. a pl. totožná s tvarom sponového slovesa hin v negatívnej forme vyjadrujúceho vlastnícky vzťah osoby ku konkrétnemu predmetu:

1. On nie je z dediny – **Jov nane gavesθar.**
2. On nemá ženu – **Les nane rromni.**

na/nane

Ja	nie som	z Čiech. pal-o Čexi.
Me	na som	
Ty	nie si	
Tu	na sal	
On	nie je	
Jov	nane	
Ona	nie je	
Joj	nane	
My	nie sme	
Amen	na sam	
Vy	nie ste	
Tumen	na san	
Oni	nie sú	
Jon	nane	

Odpovede áno/nie

Palephenibena he/na

Som	ja	dobry?	Áno, ja som dobrý.	Nie, ja nie som dobrý.
Som	me	lačho?	He, me som lačo.	Na, me na som lačo.
Sal	tu	lačho?	He, tu sal lačo.	Na, tu na sal lačo.
Hin/o	jov	lačho?	He, jov hino lačo.	Na, jov nane lačo.
Hin/i	joj	lačhi	He, joj hini lači.	Na, joj nane lači.
Sam	amen		He, amen sam	Na, amen na sam lače.
San	tumen	lačhe?	He, tumen san lače	Na, tumen na san lače.
Hine	jon		He, jon hine	Na, jon nane lače.

Sloveso mať

Rómčina nemá sloveso mať. Pojem vlastníctva vyjadruje podmetom v akuzatívne a sponovým slovesom byť – **hin** v 3. osobe

Positive

sg.		pl.	
1. ja	mám	1. my	máme
1. man	hin	1. amen	hin
2. ty	máš	2. vy	máte
2. tut	hin	2. tumen	hin
3. on	má	3. oni	majú
3. les	hin	3. len	hin

3. ona	má		
3. la	hin		

Negatív

sg.
1.man
2.tut
3.les
la nane
pl.
1.amen
2.tumen
3.len

1. Akuzatívna väzba: vo vete je vyjadrená podmetom v akuzatíve + sponovým slovesom byť – **hin** v 3. osobe + predmetom v nominatíve.

Príklad/misal:

<p>Akuzatív spona nominatív</p> <p>Man hin love. Ja mám peniaze. Man nane love. Ja nemá peniaze.</p> <p>La čha hin daj. Dcéra má matku. La čha nane daj. Dcéra nemá matku.</p> <p>Kale manušes hin patív. Tento človek má úctu. Kale manušes nane patív. Tento človek nemá úctu.</p> <p>Okole rromes hin rromni. Tamten muž má ženu. Okole rromes nane rromni. Tamten človek nemá ženu.</p> <p>Amen hin maro. My máme chlieb. Amen nane maro. My nemáme chlieb.</p> <p>Tumen hin čhave. Vy máte deti. Tumen nane čhave. Vy nemáte deti.</p> <p>Len hin kher. Oni majú dom. Len nane kher. Oni nemajú dom.</p>

2. Keď súčasťou vety je prídavné: väzba tvorená datívom podmetu + sponovým slovesom v 3. osobe + nominatívom predmetu:

Príklad/misal:

<p>Nominatív spona datív prídavné</p> <p>E éang hin tuqe phagi. Máš zlomenú nohu. (Noha je tebe zlomená.)</p> <p>O bala hin laqe uxande. Má učesané vlasy. (Vlasy sú jej učesané.)</p> <p>E xolov hin manqe xarni. Mám krátke nohavice. (Nohavice sú mne krátke.)</p>

3. Lokatívna väzba: tvorená lokatívom + sponovým slovesom v 3.osobe + nominatívom vyjadruje momentálny stav vlastníka-držiteľa predmetu.

Príklad/misal:

Spona lokatív podmetu nominatív predmetu

Hin tuθe lesqere gada? Máš pri sebe jeho šaty?

(Sú pri tebe jeho šaty?)

Nane manθe čhuri. Nemám pri sebe nôž.

(Nie je pri mne nôž.)

Hin amenθe tiro mobilo. Máme pri sebe tvoj mobil.

(Je pri nás tvoj mobil.)

Používanie slovesa mať

1. vlastníť: vzt'ah vlastníctva sa vyjadruje sponou hin v príslušnom čase:
mám ešte matku, ale nemám už otca – daj man mek hin, éa dad man imar nane
sestra nemala prsteň – la phenă na sas angrustî
budeš - večer čas? – avèla tut kiaratî vaxt?
koľko rokov má tvoj syn? – keci berša (hin) tire čhasqe/čhavesqe?
mám peniaze – hin man love
má dom – hin les kher

2. po časticiach šaj, našti, mi, te sa používa spona jel/avel v tvare prítomného času – ulă(s), minulého času – ulăhas/avlăhas: v prípade neuskutočnenej podmienky s akuzatívom:

častica A osob. zám. spona v prít. čase
možno, že máš pravdu – **šaj** tut **jel/avel** éačo
kiež máš veľa šťastia – **mi** tut **jel/avel** bari baxt

spona v min.čase
nemohol mať pravdu – **našti** les **ulă** éačo

mohli ste mať rozum – **šaj** tumen **ulăhas/avlăhas** godî

3. mňa, teba, nás, vás/tvary slovesa avel/jel s akuzatívom:
mám len teba jedinú – **na sal man éa tu kòrkorri**
matka mala nás tri deti – **amen samas trin čhave la da**

4. na sebe/spona hin v príslušnom čase, v prítomnom ju možno vypustiť, s predl. pre:

má na sebe košeľu – **pre lesθe (hin) gad**
mali svrab – **pre lenθe sas gera**

5. pri sebe, alebo ak sa hovorí o častiach ľudského tela/spona hin (v príslušnom čase, v prítomnom ju možno vypustiť) s lokálom:

tvoj chlieb mám ja – **tiro maro manθe**
nemáš moju lyžicu – **nane tuθe miri rroj**
mám zlomený prst – **manθe (hin) phaglo angušt**

6. v sebe/spona hin (v príslušnom čase, v prít. ju možno vypustiť) s predl. andre:

lopta má dve diery – **andre golni (hin) duj xevă**
má veľkú zlosť – **bari xoli andre lesθe**

7. fyzické alebo psychické stavy, vlastnosti:

a) tvary slovesa jel s príd. menami odvodenými príponou -alo, -ali, -ale alebo s ablatívom.:

mať hlad – **avel/jel bokhaθar**

vedro má diery – **e bradí xeváli**

dom má štyri steny – **o kher (hin) štare-falenqero**

b) neosobné väzby:

mám smäd – **šukărel man**

mám horúčku – **marel man o horučki**

mám zimnicu – **lel man e izdrani**

c) tvary slovesa xal:

mám strach – **xav dar**

má hanbu – **xal laž**

má zlosť – **xal xoli**

8. frazeologizmy:

máme rovnaké názory – **amen sam jekha godăça/jekh pre godi**

máme rovnakú reč – **jekha dumaça zas/amen sam jekha dumaθe**

jedno rómske slovo má viac významov – **jekh rromano lav perel pre buter dumi**

mám ťa rád – **rădo tut dikhav/kamav tut**

9. spona hin s lokálom:

mal nohu dvakrát prestelenú – **lesθe sas e ćang duvar andre vilindī**

mať: nútiť koho k čomu...aby – **kerel ke/ki-e, kerel, kaj...te:**

mal ho na prácu – **kėrlas les ke buti**

mať: pokladať koho za koho, čo – **likerel s datívom:**

majú ho za blázna – **likeren les dilinesqe**

mať s inf.

1. spona/hin (v príslušnom čase) **s akuzatívom a infinitívom.:** **nemám,**

čo robiť nane man so te kerel, **nemám prečo klamať** te xoxavel nane so

2. (rozvažovanie) tvary slovesa avel/jel s infinitívom: **čo mám variť?** so som te tavel? **ako ti to mám povedať?** sar som tuqe te phenel?

3. vo význame moci tvary slovesa zanel s infinitívom.: **čo mám robiť?** so zanav te kerel, so te kerav? **čo som mal robiť, keď som nemal št'astie?** kerdōmas, te man na sas baxt?

4. vo význame treba/ kampil s datívom, tvary slovesa kamel s infinitívom: **nemáš sa toľko namáhať** na kampil tuqe ajci buti te kerel, **to si mal vidieť!** oda kamehas te dikhel! **dávno si mal prísť domov!** ćirla kamlăl te avel khere! **nevedia, ako majú žiť** na zanen sar kampil/ kamen te zivel

5. vo význame je zbytočné/tvary slovesa zanel s infinitívom: **mám sa s ním hádať?** zav man leça te vesekedinel?

6. vo význame musieť, smieť/tvary slovesa jel s infinitívom: **spona hin** (v príslušnom čase) **s akuzatívom a datívom a infinitívom, reg. tvary slovesa tromal s infinitívom:** **zajtra tam mám ísť** tajsa som odoj te zal, hin manθe/man odoj te zal, **včera si mal prísť/iž** sàlas te avel, **niečo také nemá byť/kajso** na tromal te avel

7. vo význame len tak tak ča s príslušnými tvarmi významového slovesa: **mali ho čo ratovať** ča les ratinenas, **mal som čo robiť, aby som stihol vlak** ča ajci so xudnõm e mašina

mat' sa: ako sa máš? sar sal? **máme sa dobre** mištes amenqe, **nemá sa k práci** nane andre butí, **maj sa pred ním na pozore!** arakh tut lesθar! **maj sa dobre** av baxtalo, t'aves baxtalo

Perfektum sloviess I. a II. triedy – minulý čas

Vyjadruje: 1. minulý dej zavřšený, ohraničený, ukončený
2. dej, ktorého výsledok je zjavný i v prítomnosti.

Tvorí sa od kmeňa príčastia pomocou osobných koncoviek perfekta, pred ktorými dochádza k mäkkeniu spoluhlások **d, t, n, l** vo všetkých osobách, okrem 3.os.pl.

Koncovky perfekta: **-õm, -ãl, -ã(s), -ãm, -ãn, -e**

I. trieda

- 1. me kerdõm** (ja som urobil/-a) **amen kerdãm** (my sme urobili)
- 2. tu kerdãl** (ty si urobil/-a) **tumen kerdãn** (vy ste urobil)
- 3. jov/joj kerdã(a)** (on urobil/ona urobila) **jon kerde** (oni urobili)

Ďalšie príklady:

te phagel (zlomiť) **phaglõm** (zlomil/-a som), **phaglãl** (zlomil/-a si),
phaglãs (zlomil/zlomila)... **phagle** (zlomili)
te kidel (zbierať) **kidnõm** (pozbieral/-a som), **kidnãl** (pozbieral/-a si),
kidnãs (pozbieral/pozbierala)... **kidne** (pozbierali)
te rušel (hnevať sa) **ruštõm** (pohneval/-a som sa), **ruštãl** (pohneval/-a si sa),
ruštãs (pohneval/-a sa)... **rušte** (pohnevali sa)

Niektoré slovesá I. triedy tvoria perfektum pomocou morfémy **-il-**, ktorá sa pripája ku slovesnému kmeňu:

te ačhel (stáť) **ačhilõm** aj **ačhlõm** (stál/-a som)
te avel (prísť) **avilõm** aj **avlõm** (prišiel/-a som)
te xutel' (skočiť) **xutilõm** aj **xuclõm** (skočil/-a som)
te živel (žiť) **židilõm** (prežil/-a som)

Perfektum prevzatých sloviess I. triedy

Niektoré slovesá I. triedy tvoria perfektum od kmeňa rozšíreného o **-in-** morférou **-d-**, ktorá sa pred osobnými koncovkami mäkkí okrem 3.os.pl.

te pisinel (písať) **pis-in-d-õm** (napísal/-a som)
te vičinel (kričať) **vič-in-d-õm** (zakričal/-a som)

Nepravideľné perfektum sloviess I. triedy

Pretože východiskom pre tvorenie perfekta je kmeň príčastia, ktorý môže byť oproti kmeňu prítomného času pozmenený, sú aj perfektné tvary niektorých sloviess pomerne odlišné od tvarov prezenta :

te del (**dávat'**, **dat'**)

- 1. dinõm** (dal/a som) **dinãm** (dali sme)
- 2. dinãl** (dal/a si) **dinãn** (dali ste)

3. **dinã** (dal/a) **dine** (dali)

te lel (brať, vziať) – **(l)ilõm** (zobral/-a som)
te merel (zomrieť) – **mulõm** (zomrel/-a som)
te perel (padieť, spadnúť) – **pelõm** (spadol/spadla som)
te rovel (plakať) – **rudnõm** (plakal/plakala som)
te sovel (spáť) – **sutõm** (spal/-a)
te demel (udrieť) – **demadõm** (udrel/-a)

Perfektum sloviess II. triedy

Perfektum sloviess II. triedy sa tvorí od prítomného slovesného kmeňa (končiaceho na samohlásku **-a**, morfémiami **-n/-nd/-dn-** a osobnými koncovkami perfekta, pred ktorými dochádza okrem 3. osoby pl. k zmäkčeniu poslednej hlásky vložených morfémi.

te asal (smiať sa)

1. **asa-nd-õm** (usmial/-a som sa) **asa-nd-ãm** (usmiali sme sa)
2. **asa-nd-ãl** (usmial/-a si sa) **asa-nd-ãn** (usmiali ste sa)
3. **asa-nd-ã(s)** (usmial/-a sa) **asa-nd-e** (usmiali sa)

Ďalšie príklady:

te daral (báť sa) – **daranõm/darandõm/daradnõm** (zľakol/zľakla som sa)
te prastal (utekať) – **prastanõm/prastandõm/prastadnõm** (utiekol/utiekla som)
te pat'al (verieť) – **patãnõm/patãndõm/patãdnõm** (uveril/-a som)

Nepravideľné perfektum sloviess II. triedy

te xal (jesť) – **xalõm** (zjedol/zjedla som)
te zal (ísť) – **gelõm** (odišiel/odišla som)
te lizal (odnieť) – **ligerdõm** (odniesol/odniesla som)

Perfektum sloviess III. triedy

Perfektum sloviess III. triedy sa tvorí pomocou morfémy **-il-**, ktorá sa vkladá medzi kmeň slova a osobnú koncovku perfekta.

Perfektum vzorového slovesa **te pašlõl**

1. **(me) pašl-il-õm** (ľahol/ľahla som si) **(amen) pašl-il-ãm** (my sme si ľahli)
2. **pašl-il-ãl** (ľahol/ľahla si) **pašl-il-ãn** (vy ste si ľahli)
3. **pašl-il-ã(s)** (ľahol/ľahla si) **pašl-il-e** (oni si ľahli)

Imperfektum – minulý čas nedokonavých sloviess I., II. a III. triedy

Imperfektum vyjadruje minulý dej trváci, súminulý čas. Hovorí o tom, čo sa kedysi dialo, popisuje okolnosti, za ktorých sa iný dej odohral, často /nie však vždy/ vyjadruje čas nedokonavých sloviess. Tvorí sa príponou **-as-**, ktorá sa pridáva k príslušným tvarom prítomného času. V 2.os.sg. a 1.os.pl. sa mení koncová spoluhláska **-s-** na **-h**.

I.trieda

1. **(me) kerãv-as** (ja som robil/-a) **(amen) kerãh-as** (my sme robili)
2. **kerẽh-as** (ty si robil/-a) **kerèn-as** (vy ste robili)
3. **kerèl-as** (on/ona robil/-a) **kerèn-as** (oni robili)

II.trieda

1. **(me) asãv-as** (smial/-a som sa) **(amen) asãh-as** (smiali sme sa)

2. asà**h**-as (smial/-a si sa) asàn-as (smiali ste sa)
3. asàlas (smial/-a sa) asàn-as (smiali sa)

III. trieda

1. (me) pašľvav-as (ležal/-a som) (amen) pašľvav**h**-as (ležali)
2. pašľ**h**-as (ležal/-a si) pašľon-as (ležali)
3. pašľol-as (ležal/-a si) pašľon-as (ležali)

Budúci čas sloviess I., II. triedy a slovesa „te avel“

Budúci čas sa v rómčine tvorí príponou -a, ktorá sa pripája k príslušným tvarom prítomného času. V tvaroch zakončených na -s (t.j. 2. os. sg. a 1. os. pl.) sa toto -s pred príponou -a mení na -h.

I. trieda

1. (me) kerav-**a** (urobím) (amen) kerav**h-a** (urobíme)
2. (tu) kerav**h-a** (urobíš) (tumen)kerav**h-a** (urobíte)
3. (jov/joj) kerav**h-a** (urobí) (jon) kerav**h-a** (urobia)

II. trieda

1. (me) asav-**a** (zasmejem sa) (amen) asav**h-a** (zasmejeme sa)
2. (tu) asav**h-a** (zasmeješ sa) (tumen) asav**h-a** (zasmejete sa)
3. (jov/joj)asav**h-a** (zasmeje sa) (jon) asav**h-a** (zasmejú sa)

Sloveso **te avel** tvorí budúci čas od kmeňa **av-**, ktorý má takisto význam nastávať, prichádzať.

1. (me) avav-**a** (prídem) (amen) avav**h-a** (prídeme)
2. (tu) avav**h-a** (prídeš) (tumen) avav**h-a** (prídete)
3. (jov/joj) avav**h-a** (príde) (jon) avav**h-a** (prídu)

V hovorenej reči dochádza pri tvaroch budúceho času ku kráteniu:

- a) pri slovesách I. triedy odpadáva samohláska **-e-**, ktorá bola súčasťou osobných koncoviek 3. os. sg. a 2. a 3. os. pl.
- b) v 1.os. sg. a pl. sloviess I. zriedkavejšie aj II. triedy, môže dôjsť ku zjednodušeniu zakončenia **-ova** a **-aha** iba na **-á**. Toto nahradenie skupiny hlások dlhou samohláskou **-á** sa označuje aj v písanom texte.

1. (me) kera' (urobím) (amen) kera' (urobíme)
2. (tu) keraha (urobíš) (tumen) kerna (urobíte)
3. (jov/joj) kera (urobí) (jon) kerna (urobia)

Sloveso **te avel** môže v 3.os. sg. a pl. stratiť samotný kmeň **av-**:

1. (me) avav' (prídem) (amen) avav' (prídeme)
2. (tu) avaha (prídeš) (tumen) avna (prídete)
3. (jov/joj) avla, èla (prídem) (jon) avna, èna (prídu)

Budúci čas sloviess III. triedy

Budúci čas sloviess III. triedy sa tvorí koncovkou **-a**, ktorá sa pripája k príslušným tvarom prítomného času. I v tomto prípade dochádza ku zmene **-s** na **-h**.

1. (me) pašlůvav-**a** (fahnem si) (amen) pašlůvav**h-a** (fahneme si)
2. (tu) pašlů**h-a** (fahneš si) (tumen) pašlůn-**a** (fahnete si)
3. (jov/joj) pašlůl-**a** (fahne si) (jon) pašlůn-**a** (fahnú si)

V 1.os.sg. a pl. sa môžeme stretnúť aj so skrátenými tvarmi (**me/amen**) pašlůvá.

Zámena – Vašnavă

V rómčine rozlišujeme zámená:

1. osobné

me (ja) **amen** (my)

tu (ty) **tumen** (vy)

jov (on) **jon** (oni)

joj (ona) **jon** (ony)

Príklady:

Me som terno čavo. **Tu** sal miro phral. **Jov** hino avrisikado. **Joj** hini šukar čhaj.

Amen sam lače čhave. **Tumen** san bari fameliã. **Jon** hine terne.

2. zvrtné zámená

pes (seba, sa pri sg.)

pen (seba, sa pri pl.)

Zvrtné zámená **pes** a **pen** sa používajú v 3. osobe sg. a v 3. osobe pl.

Príklady:

Jov **pes** vićinel Jano – On **sa** volá Ján.

Jon **pen** maren – Oni **sa** bijú.

3. privlastňovacie zámená

sg. **m** sg. **f** pl. **m+f**

1. **miro** môj **miri** moja **mire** moje

2. **tiro** tvoj **tiri** tvoja **tire** tvoje

3. **lesq(e)ro** jeho **lesq(e)ri** jeho **lesq(e)re** jeho

3. **laq(e)ro** jej **laq(e)ri** jej **laq(e)re** jej

1. **amaro** náš **amari** naša **amare** naše

2. **tumaro** váš **tumari** vaša **tumare** vaše

3. **lenq(e)ro** ich **lenq(e)ri** ich **lenq(e)re** ich

Príklady:

1. **Miro** kher hin the **tiro** kher.

Môj dom je aj **tvojím** domom.

2. **Lesqoro** dad hino the **laqero** dad.

Jeho otec je aj **jej** otcom.

3. **Amaro** them hin e Slovaćiko.

Našou vlastou je Slovensko.

4. **Tumari** nãcia hin rromani.

Vaša národnosť je rómska.

5. **Lenqero** vakeriben hin xarno.

Ich rozhovor je krátky.

Privlastňovacie zámená zvrtné

Privlastňovacie zámená zvrtné sa v rómčine používajú iba pre 3. os. sg. a 3.os. pl., v ostatných osobách sa používajú príslušné privlastňovacie zámená.

sg. pl.

3. **pesqero** m svoj **penqero** m svoji
pesqeri f svoja **penqeri** f svoje
pesqere pl. svoje **penqere** pl. svoje

Príklady:

1. **Pesqero** them prinzarel sar **pesqere** duj jakha.
Svoju vlast' pozná ako **svoje oči**.
2. Bikenel **pesqeri** rokli.
Predáva **svoju** sukňu.
3. **Penqere** love thoven ande **penqeri** banka.
Svoje peniaze dávajú do **svojej** banky.
4. Xan **penqero** maro.
Jedia **svoj** chlieb.

4. ukazovacie zámená

(k)ada (tento)
(k)oda (tamten)
(k)adi (táto)
(k)odi (tamtá)
(k)aja (tá, táto)
(k)oja (tamtá)
oka (tamten – väčšia vzdialenosť)
oki (tamtá – väčšia vzdialenosť)

Príklady:

1. (K)ada kher hino baro. **Tento** dom je veľký.
2. (K)oda čhavo hino šukar. **Tamten** chlapec je pekný
3. (K)adi čhaj hini miri phen. **Táto** dievčina je moja sestra.
4. (K)odi zuvli zal khere. **Tamtá** žena ide domov.
5. (K)aja rovli hin kaštuni. **Tá** palica je drevená.
6. (K)oja khelni hini lachi. **Tamtá** tanečnica je dobrá.
7. **Oka** phral bešel Angliaθe. **Tamten** brat býva v Anglicku.
8. **Oki** phen phirel ande butí. **Tamtá** sestra pracuje.

5. opytovacie zámená:

ko? (kto?)
so? (čo?)
savo? (aký?)

Príklady:

Ko hin odoj? **Kto** je tam?
So tut hin? **Čo** máš?
Savo maro xas? **Aký** chlieb ješ?

6. vzťahové zámená:

so (čo)

kaj (kde).

savo (ktorý)

Príklady:

1. Oda hin phuj, **so** leça kerel. To je zlé, **čo** s ním robí.
2. Phen, **kaj** phirel. Povedz, **kde** chodí.
3. Ker butí, **savi** tuqe 3al. Rob robotu, **ktorá** ťa teší.

7. neurčité zámená:

vareko/dareko (niekto)

vareso/dareso (niečo)

varesavo/daresavo (nejaký)

xocko/xočko (hocikto)

xocsavo/xočasavo (hocijaký)

xocso/xočas (hocičo)

sarko/sako (každý)

makarko (hocikto)

makarso (hocičo)

makarsavo (hocijaký)

Príklady:

1. **Vareko** avel k-amenθe.

Niekto ide k nám.

2. Kames **vareso**?

Chceš **niečo**?

3. De man **varesave** love.

Daj mi **nejaké** peniaze.

4. Odi blaka šaj phaglă **xočko/makarko**.

To okno mohol rozbiť **hočíkto**.

5. Jov na xal **xocsavo/makarsavo** xaben.

On nejedáva **hocijaké** jedlo.

6. **Xočas/makarso** šaj pes ačhel.

Môže sa stať **hocičo**.

7. **Sarko** dives phirav and-e škòla.

Každý deň chodím do školy.

8. záporné zámená:

niko (nikto)

nič (nič)

nisavo (nijaký)

nikaj (nikde)

nisar (nijako)

Príklady:

1. **Niko** les na kamel.

Nikto ho nechce.

2. **Nič** ma ker!

Nič nerob!

3. Khere nane **nisavo** manuś.

Doma nie je **nijaký** človek.

4. **Nikaj** nane nič.

Nikde nie je nič.

5. Na zal manqe **nisar**.

Nijako sa mi nedarí.

Skloňovanie zámen

V romčine rozlišujeme dva morfológické pády: A-pád a B-pád. Do týchto pádov je možné pridať sériu piatich postpózícií (posleložok) aby takto vyjadriť ďalej vzťahy medzi slovesom a skloňovaným slovom.

Prehľad skloňovania opytovacích zámen

Morfologické pády:

A-pád **ko?** kto? **so?** čo?

B-pád **kas?** koho? **sos~?** č~?

[**sos~** nikdy nemôže výstúpiť sam, bez postpózícií]

Ko/kas (kto/koho) sa odkazuje na životný objekt, a preto jeho A-pád vyjadruje nominatív a B-pád akuzatív, zatiaľ čo **so** (čo) sa odkazuje na neživotný objekt, a preto jekh A-pád vyjadruje oba nominatív i akuzatív.

	vyjadrenie nominatíva	vyjadrenie akuzatíva
životné objekty	A-pád	B-pád
neživotné objekty	A-pád	

Postpózície

- qe (cieľ)	kasqe? komu?	sosqe? čomu?
- θe (miesto)	kasθe? u koho?, pri kom?	sosθe? pri/na čoho?
- ça (náradia)	kaça? s kým?	soça? s čím?
- θar (pôvod)	kasθar? od koho?	sosθar? od čoho?
- qero (vlastníctva)	kasqer/o -i, -e čí?, čia?, čie?	

Príklady:

otázka na životné substantíva

1. **Ko** hin khere?

Kto je doma?

2. **Kas** vićines?

Koho voláš?

3. **Kasqe** bićhales o love?

Komu posieláš peniaze?

4. **Kasθe** hin miri ćhaj?

U koho/pri kom je moja dcéra?

5. **Kaça** zal andre škòla.

S kým ide do školy?

6. **Kasθar** denášes?

Od koho utekáš?

7. **Kasqere** hine ola ćhave?

Čie sú tie deti?

odpoved'

Me som khere.

Ja som doma.

Vićinav **la da**.

Volám **mamu**.

Le ćhasqe bićhalav o love.

Synovi posielam peniaze

Ke **manθe** hin tiri ćhaj.

Pri mne/u mña je tvoja dcéra.

Le **dadeça** zal andre škòla.

S otcom ide do školy.

Le phralesθar denášav.

Od brata utekám.

Ola ćhave hine mira **phenăqere**.

To sú deti mojej sestry

otázka na neživotné substantíva **odpoved'**

1. **So** hin pr-o skamind?
Čo je na stole?
2. **So** dikhes pr-o skamind?
Čo vidíš na stole?
3. **Sosqe** keres xev?
Pro čoho robiš dieru?
4. **Paš sosθe** tut šunes lačhes?
Pri čom sa cítiš dobre?
5. **Soça** tut xas?
Čo ťa hnevá?/ **S čím** sa trápiš?
6. **Sosθar tut dukhal o šero**?
Z čoho ťa bolí hlava,

Maro hin pr-o skamind.
Chlieb je na stole.
Maro dikhav pr-o skamind.
Chlieb vidím na stole.
Te dikhav avri.
Aby vidiet' von.
Paš bašavibnasθe.
Pri hudbe.
Leça man xav.
S ním sa trápiš.
La bokhaθar.
Od hladu.

Skloňovanie osobných zámen

sg.	1. osoba m+ž	2. osoba m+ž	3. osoba m	3. osoba ž
A	me ja	tu ty	jov on	joj ona
B	man mňa, ma	tut teba, ta	les jeho	la ju, ňu
-qe	manqe mne, mi	tuqe tebe, ti	laqe jemu, mu	laqe jej, nej
-θe	manθe o mne/u mňa	tuθe o tebe/u teba	lesθe o ňom/u neho	laθe o/u nej
-ça	mança so mnou	tuça s tebou	leça s ním	laça s ňou
-θar	manθar odo mňa	tuθar od teba	lesθar od neho	laθar od nej
bi	bi miro bezo mňa	bi tiro bez teba	bi lesqero bez neho	bi laqero bez nej

pl.	1. osoba m+ž	2. osoba m+ž	3. osoba m+ž
A	amen my	tumen vy	jon oni/ony
B	amen nás	tumen vás	len ich
-qe	amenqe nám	tumenqe vám	lenqe im
-θe	amenθe o nás	tumenθe o vás	lenθe o nich
-ça	amença so mnou	tumença s tebou	lença s ním
-θar	amenθar od nás	tumenθar od vás	lenθar od nich
bi	bi amaro bez nás	bi tumaro bez vás	bi lenqero bez nich

Príklady:

Me man vičinav Marika Ja sa volám Marika.
Tu tut vičines Janí. Ty sa voláš Ján.
Jov pes vičinel Gejza. On sa volá Gejza.
Joj pes vičinel Jolana. Ona sa volá Jolana.
Amen amen vičinas Horvatovci My sa voláme Horváthovci.
Tumen tumen vičinen Turtakovci. Vy sa voláte Turtákovci.
Jon pen vičinen Demeterovci. Oni sa volajú Demeterovi.
Zav **amenθar ke tumenθe** u anav **tumenqe** lačo maro.
Idem **od nás k vám** a prinášam **vám** dobrý chlieb.
Cinav **tuθar** sovnakune čenã u **len** dav **laqe**.
Kupujem **od teba** zlaté náušnice a ich dávam **jej**.

So avèla **amença**?
Čo bude **s nami**?

Phirav **laça ke lenθe**, bo **manqe** hin **lença** laches.
Chodím s **ňou k nim**, lebo **mi** je s **nimi** dobre.

Bi tiro oda na sam **amen**.
Bez teba to nie sme **my**.

Vyjadrenie vlastníctva

Akuzatívom osobného zámena+sponou hin sa vyjadruje okrem iného aj vlastnícky vzťah.

Man hin phral.	Ja mám brata.
Tut hin phral.	Ty máš brata.
Les hin phral.	On má brata.
La hin phral.	Ona má brata.
Amen hin phral.	My máme brata.
Tumen hin phral.	Vy máte brata.
Len hin phral	Oni majú brata.

Skloňovanie zvratného zámena pes (sa)

zvratný	sg.	pl.
A	/////	/////
B	pes seba, sa	pumen, pen sebe, sa
-qe	pesqe sebe, si	pumenqe, penqe sebe, si
-θe	pesθe o sebe	pumenθe, penθe o sebe
-ça	peça so sebou	pumença, pençar so sebou
-θar	pesθar od sebe	pumenθar od vás
bi	bi pesqero bez sebe	bi pumaro bez sebe

Príklady:

Cinel pesqe thud.	Cinen penqe thud.
Kupije si mlieko.	Kupujú si mlieko.
Jov pes vićinel Peter.	Jon pen vićinen Demeterovci.
On sa volá Peter.	Oni sa volajú Demeterovci.
Paš pesθe likerel le dades.	Paš penθe likerel le dades.
Pri sebe má otca.	Pri sebe majú otca.
Na zanel, so peça te kerel.	Na zanen, so pença te kerel.
Nevie, čo so sebou robiť.	Nevedia, čo so sebou robiť.
Na del pesθar nič.	Na den penθar nič.
Nedáva od seba nič.	Nedávajú od seba nič.

GINUTNE – ČÍSLOVKY

Základné číslovky

nula 0	dešujekh 11	tranda 30
jekh 1	dešuduj 12	saranda 40
duj 2	dešutrin 13	penda 50
trin 3	dešuštar 14	šovardeš 60
štar 4	dešupanž 15	eftavardeš 70

panz 5	dešušov 16	oxtovardeš 80
šov 6	dešefta 17	enăvardeš 90
efta 7	dešoxto 18	šel 100
oxto 8	dešenă 19	duj šel 200
enă 9	biš 20	ezeros 1 000
deš 10	duj ezera 2 000	milionos 1 000

Číslovky 21 – 29 sa tvoria ako číslovky 11 – 19, napr. **bišujekh** (21), **bišuduj** (22), ... **bišenă** (29).

K ostatným desiatkam sa jednotky pripájajú spojku **the** – **trandathejekh** (31), **sarandatheoxto** (48), **enăvardešthepanz** (95), **pendatheefta** (57).

Základné číslovky sa skloňujú ako prídavné mená typu **šukar** okrem **efta**, **oxto**, **enă** a ich zloženín, ktoré majú nepriamy pád zhodný s nominatívom.

Ak hovoríme o osobách, v rómčine nemôžeme použiť iba číslovky alebo výrazy množstva, ale túto skutočnosť musíme vyjadriť slovom **zeno** (m), **zeni** (f) – bytosť, osoba, napr.:

Keci zene san tumen khere? (Koľko je vás doma?)

Amen sam khere panz zene. (Nás je doma päť.)

Keci zenă avile? (Koľko ich prišlo/žien/?)

Avile savorre zenă. (Prišli všetky.)

Radové číslovky

Radové číslovky, okrem **prvý**, **druhý**, sa v rómčine tvoria príponou **-to**, ktorá sa pripája k základnej číslovke a je spoločná pre oba rody: **trîto** (tretí/tretia), **štârto** (štvrtý/štvrtá), **pânzto** (piaty/piata).

Na vyjadrenie radovej číslovky **prvý** sa používajú okrem pôvodného výrazu **jèkhto** prevzaté tvary: **pèršo**, **prvo**, **elšino** alebo **ešèbno**. V zložených radových číslovkách sa však používa tvar – **jèkhto**, napr. **deš-u-jèkhto** (jedenásty), **biš-u-jèkhto** (dvadsiaty prvý).

Radová číslovka **druhý** sa vyjadruje dvoma spôsobmi:

1. Ak ide iba o dva predmety alebo dve osoby používame slovo **aver**, napr.

Hin man duj phrala. Jekh bešel mek khere, aver hin imar rromnăça. (Mám dvoch bratov. Jeden býva ešte doma, druhý je už ženatý.)

2. Ak ide o určenie poradia, používame slovo **dùjto**, napr. **Hin man trin phenă.**

Jekh bešel mek khere, dùjto hin rromeça u trito bešel mança and-o fòros.

(Mám tri sestry. Jedna býva ešte doma, druhá je vydatá a tretia býva so mnou v meste.)

Radové číslovky sa skloňujú ako cudzie prídavné meno. Medzi kmeň a pádovú koncovku sa vkladá **-on-**, napr. **dùjto**, **dujtone**, **dujtonesqe** atď.

Nepravidelné tvary:

angluno/pèršo/elšino/ešèbno (prvý), **aver/dùjto** (druhý), **trîto** (tretí), **ezeròšto/ezerutno** (tisíci).

Neurčité číslovky

Výrazy pre neurčité číslovky (**but**, **ajci**, **frîma/ćino/ćulo/ćuno/ćepo/salig/**

sikra/bilǎ/jekhnaj, keci, pherdo, savorre plnia funkciu:

a) číslovky – vyjadrujú počet kusov

b) príslovky – označujú časový úsek (okrem **pherdo** a **savorre**).

Nominatív, nepriamy pád, akuzatív čísloviek **but** (veľa/mnoho), **ajci** (toľko):

nom. **but, ajci**

nepr. pád **bute, ajci**

ak. (osoby) **buten, ajcen**

(veci) **but, ajci**

Po určitých a neurčitých číslovkách a po výrazoch označujúcich množstvo stojí počítané podstatné meno v nominatíve singuláru zakaždým, keď pred ním stojí číslovka **jekh**, prípadne plurálu v prípade ostatných čísloviek, napr. **jekh čhaj** (jedno dievča), **bišupanǝ phaba** (dvadsaťpäť jabĺk), **ajci manuša** (toľko ľudí), **but love** (veľa peňazí), **kotor maro** (kúsok chleba).

Výnimky:

Podstatné mená **dīves** (deň), **čhon** (mesiac) a **berš** (rok) stoja po číslovke alebo výraze množstva v nominatíve sg.: **trin dīves** (tri dni), **šov čhon** (šesť mesiacov), **but berš** (veľa rokov).

Ak sú tieto tri podstatné mená zdrobenené alebo v spojení s prívlastkom, stoja po číslovke v nominatíve pl.: **trin beršorra** (tri rôčky), **štar šukar dīvesa** (štyri pekné dni), **šov baxtale čhona** (šesť šťastných mesiacov).

V ostatných pádoch je počítané podstatné meno v príslušnom páde, ale číslovka alebo výraz množstva je v nepriamom páde, napr. **jekha čhaqe** (dat.) – jednému dievčaťu, **trine phralenča** (inštr.) – s tromi bratmi, **štare beršenqero** (gen.) – štvorročný, **kotore mareča** – s kúskom chleba.

Násobné číslovky

Násobné číslovky sa tvoria príponou **-var**, ktorá sa pripája k základným, radovým, neurčitým číslovkám – **dešvar** (desaťkrát), **deštovar** (desiatykrát), **kecivar** (koľkokrát) alebo od **trin, štar** a **buter** príponou **-val**, napr. **trival** (trikrát), **štarval** (štyrikrát), **buterval** (viackrát).

V spojení so zámenom vyjadrujú číslovky definitívny počet:

so duj – obidva, obidvaja, obidve, obe

so štar – všetci štyria, všetky štyri

so biš – všetkých dvadsať

Člen – o artíklos

Už sme povedali, že rómčina má len dva rody – mužský a ženský. Ako poznáme akého rodu je napr. podstatné meno? Pred podstatným menom bližšie vymedzeným stojí v rómčine člen (určitý).

Tvary člena v A-páde (v funkcii nominativa):

rod mužský

rod ženský

jednotné číslo	o čavo syn/chlapec	e čhaj dcéra/dievča
množné číslo	o čhave synovia/chlapci	o čhaja dcéry/dievčatá

Príklady:

o čavo je rómsky chlapec alebo syn,
e čhaj je rómske dievča alebo dcéra.

Pre osoby, ktoré nie sú Rómovia, má rómčina iné pomenovanie:

o raklo je chlapec (nie rómsky),
e rakli je dievča (nie rómske).

Rovnako i pri dospelých rozlišujeme pomenovanie Rómov a osoby, ktoré nie sú Rómovia:

o Rrom je Róm – príslušník národnostnej menšiny alebo všeobecne muž-chlap,
e Rromni je Rómka – príslušníčka národnostnej menšiny a všeobecne žena.

Muža, ktorý etnicky nepatrí medzi Rómov, pomenujeme slovom **o goro** alebo **o gazo**.

Ženu, ktorá etnicky nepatrí medzi Rómov, pomenujeme názvom **e gori** alebo **e gazi**.

Takže, zatiaľ čo príslušníci rómskej národnostnej menšiny sú Rómovia – **o Rroma**, ľudia iných národností dostali v rómčine vo všeobecnosti pomenovanie **o gore**, prípadne **o gaze**.

V prípade, že podstatné meno je bez člena, vtedy sa riadime podľa nasledujúcich pravidiel.

Rómske slovné druhy sa rozdeľujú do troch skupín.

Do prvých dvoch skupín patria pôvodné rómske slová, ktoré majú svoje korene v indických jazykoch.

Tretiu skupinu tvoria slová prevzaté z iných jazykov. Pôvodné rómske slová potom sa delia na slová s koncovkou a slová bez koncovky.

Príklady:

Rod mien s koncovkou poznáme ľahko. Ide o koncovku **o** pre mužský rod:

o rukono – pes

o čaro – misa

baro – veľký

cikno – malý

miro – môj

savo? – aký?

Pre rod ženský rozoznávame koncovku **i**.

e rukoni – fenka

e piri – hrniec

bari – veľká

cikni – malá

miri – moja

savi? – aká?

Pri slovách bez koncovky nám pomôže napr. pohlavie. Otec alebo brat nemôže byť ženského rodu, sestra mužského rodu. Vo väčšine prípadov si však rod musíme pamätať:

o dad – otec

o phral – brat

e daj – matka

e phen – sestra

Ale **o vast** – ruka, **e men** – krk, **e jakh** – oko, **o pani** – voda, **o čèri**, **o bodliben** – nebo.

Tretiu skupinu tvoria slová prevzaté z jazykov a krajín, ktorými predkovia Rómov putovali. Prevzaté podstatné mená mužského rodu majú grécke koncovky:
-os, -is, -as, -us.

Príklady:

- o fòros** – mesto
- o lavutàris** – hudobník
- o xarkàs** – kováč
- o papus** – dedo

Ženská koncovka pri prevzatých menách je **-a**.

- e òra** – hodina
- e fàla** – stena
- e ròklă** – sukňa

Rómčina nemá neurčitý člen.

Neurčitosť vyjdruje číslovkou, zámenom, resp. rodovým determinantom.

Tvary člena nepriameho pádu:

Člen je jediným menným slovným druhom, ktorý nemôže nikdy stáť v nezávislom postavení, preto ak stojí pred podstatným menom v inom páde ako v nominatíve má vždy tvar nepriameho pádu.

Tvary člena v B-páde (tu v funkcii akuzativa):

	rod mužský	rod ženský
jednotné číslo	le čhasqe/čhavesqe synovi	la čhaqe dcére
množné číslo	le čhavenqe synom	le čhajenqe dcéram

o čhavo – syn/chlapec

	sg.	pl.
A	o čhavo syn	o čhave synovia
B	le čha[ve]s syna	le čhaven synov
-qe	le čha[ve]sqe synovi	le čhavenqe synom
-θe	le čha[ve]sθe o synovi	le čhavenθe o synoch
-ça	le čha[ve]ça s synom	le čhavença so synmi
-θar	le čha[ve]sθar od syna	le čhavenθar od synov
-qero	le čha[ve]sqero synov	le čhavenqero synov

e čhaj – dcéra/dievča

	sg.	pl.
A	e čhaj dcéra	o čhaja dcéry
B	la čha dcéru	le čhajen dcéry
-qe	la čhaqe dcére	le čhajenqe dcéram
-θe	la čhaθe o dcére	le čhajenθe o dcérach
-ça	la čhaça s dcérou	le čhajença s dcérami
-θar	la čhaθar od dcéry	le čhajenθar od dcér
-qero	la čhajaqero dcéry	le čhajenqero dcér

Podstatné mená – Anavnä

Rod podstatných mien

Podstatné mená v rómčine sú mužského alebo ženského rodu.

A. Rod mužský

murš chlap
dad otec
kher dom
čhavo syn, chlapec
rukono pes
pani voda

B. Rod ženský

daj matka
čhaj dcéra;, dievča
fala stena
zuvli žena
pustik kniha
kaxni sliepka

Číslo podstatných mien

Rómčina rozlišuje čísla – **jednotné a množné**.

Rómčina nemá pomnožné podstatné mená, tieto pojmy sa vyjadrujú množným číslom, napr. **prajtin** (list) – **prajta** (listy aj lístie), **kašt** (strom) – **kašta** (stromy aj drevo), **burr** (krík) – **burra** (kríky aj krovie).

Podstatné mená, ako **pani** (voda), **rat** (krv), **jiv** (sneh) a pod. majú spravidla tvar jednotného čísla. V množnom čísle sa zmení ich význam: **o panä** (množstvo vody, povodeň, záplava), **o rata** (krvipreliatie), **o jiva** (množstvo snehu, záveje).

V rómčine delíme substantíva na: **vlastné a všeobecné**.

Podľa životnosti delíme všetky podstatné mená na:

a) životné – označujú osoby a zvieratá, napr.: **e phen** (sestra), **o phral** (brat), **o čhavo** (chlapec), **o ričh** (medveď), **e guruvni** (krava),

b) neživotné – všetky ostatné podstatné mená, napr.: **e rroj** (lyžica), **o khil** (maslo), **o por** (pero).

Mužský rod

Životné podstatné mená mužského rodu bez koncovky

o phral – brat

	sg.	pl.
A-pád	o phral brat	o phrala bratia
B-pád	le phrales brata	le phralen bratov
-qe	le phralesqe bratovi	le phralenqe bratom
-θe	le phralesθe o bratovi	le phralenθe o bratoch
-ça	le phraleça s bratom	le phralença s bratmi
-θar	le phralesθar od brata	le phralenθar od bratov
-qero	le phralesqero brata	le phralenqero synov
<i>vocat.</i>	phrale!a brat!	phrala!le bratia!

Životné podstatné mená mužského rodu s koncovkou -o
o raklo – chlapec

	sg.	pl.
A-pád	o raklo chlapec	o rakle chlapci
B-pád	le rakles chlapca	le raklen chlapcov
-qe	le raklesqe chlapcovi	le raklenqe chlapcom
-θe	le raklesθe o chlapcovi	le raklenθe o chlapcoch
-ça	le rakleça s chlapcom	le raklença so chlapcami
-θar	le raklesθar od chlapca	le raklenθar od chlapcov
-qero	le raklesqero chlapca	le raklenqero chlapcov
<i>vocat.</i>	rakle!a chlapče!	rakla!le chlapci!

Životné podst. mená muž. rodu s koncovkami -is, -os, -us, -as
o lavutàris – hudobník

	sg.	pl.
A-pád	o lavutàris hudobník	o lavutàra hudobníci
B-pád	le lavutaris hudobníka	le lavutaren hudobníkov
-qe	le lavutarisqe hudobníkovi	le lavutarenqe hudobníkom
-θe	le lavutarisθe o hudobníkovi	le lavutarenθe o hudobníkoch
-ça	le lavutariça s hudobníkom	le lavutarença s hudobníkmi
-θar	le lavutarisθar od hudobníka	le lavutarenθar od hudobníkov
-qero	le lavutarisqero hudobníka	le lavutarenqero hudobníkov
<i>vocat.</i>	lavutari!na hudobník!	lavutara!le hudobníci!

o gròfos – gróf

	sg.	pl.
A-pád	o gròfos gróf	o gròfa grófi
B-pád	le grofos grófa	le grofen grófov
-qe	le grofosqe grófovi	le grofenqe grófom
-θe	le grofosθe o grófovi	le grofenθe o grófoch
-ça	le grofoça s grófom	le grofença s grófmi
-θar	le grofosθar od grófa	le grofenθar od grófov
-qero	le grofosqero grófa	le grofenqero grófov
<i>vocat.</i>	grofo!na gróf!	grofa!le grófi!

o pàpus – dedo

	sg.	pl.
A-pád	o pàpus dedo	o pàpi dedovia
B-pád	le papus deda	le papen dedov
-qe	le papusqe dedovi	le papenqe dedom
-θe	le papusθe o dedovi	le papenθe o dedoch
-ça	le papuça s dedom	le papença s dedmi
-θar	le papusθar od deda	le papenθar od dedov
-qero	le papusqero deda	le papenqero dedov
<i>vocat.</i>	papu! hudobník!	papa!le dedovia!

o xartäs – kováč

	sg.	pl.

A-pád	o xartäs kováč	o xartĩ kováči
B-pád	le xartäs kováča	le xartěn kováčov
-qe	le xartäsqe kováčovi	le xartěnqe kováčom
-θe	le xartäsθe o kováčovi	le xartěnθe o kováčoch
-ça	le xartäça s kováčom	le xartěnça s kováčmi
-θar	le xartäsθar od kováča	le xartěnθar od kováčov
-qero	le xartäsqero kováča	le xartěnqero kováčov
vocat.	xartă! kováč!	xartă! le kováči!

Neživotné podstatné mená mužského rodu bez koncovky

o vušt – pera

	sg.	pl.
A-pád	o vušt pera	o pàpi pery
B-pád	o vušt peru	o vušta pery
-qe	le vuštesqe pere	le vuštenqe perám
-θe	le vuštesθe o pere	le vuštenθe o perách
-ça	le vušteça s perou	le vuštença s perami
-θar	le vuštesθar z pere	le vuštenθar z pier
-qero	le vuštesqero pery, perový	le vuštenqero pier, perový

Neživotné podstatné mená mužského rodu s koncovkou -o

o khosno – šatka

	sg.	pl.
A-pád	o khosno šatka	o khosne šatky
B-pád	o khosno šatku	o khosne šatky
-qe	le khosnesqe šatke	le khosnenqe šatkám
-θe	le khosnesθe o šatke	le khosnenθe o šatkách
-ça	le khosneça s šatkou	le khosnença s šatkami
-θar	le khosnesθar od šatky	le khosnenθar od šatiek
-qero	le khosnesqero šatky	le khosnenqero šatiek

Neživotné cudzie podst. mená mužského rodu s koncovkou -os

o stòlkos – stolička

	sg.	pl.
A-pád	o stòlkos stolička	o stòlki stoličky
B-pád	o stòlkos stoličku	o stòlki stoličky
-qe	le stolkosqe stoličke	le stolkenqe stoličkám
-θe	le stolkosθe o stoličke	le stolkenθe o stoličkách
-ça	le stolkoça s stoličkou	le stolkença s stoličkami
-θar	le stolkosθar od stoličky	le stolkenθar od stoličiek
-qero	le stolkosqero stoličky	le stolkenqero stoličiek

Ženský rod

Životné a neživotné podstatné mená ženského rodu bez koncovky

e phen – sestra

	sg.	pl.
A	e phen sestra	o phenă sestry
B	la phenă sestru	le pheněn sestry
-qe	la phenăqe sestre	le pheněnqe sestrám

-θe	la phenăθe o sestře	le pheněθe o sestrách
-ça	la phenăça s sestrou	le pheněça s sestrami
-θar	la phenăθar od sestry	le pheněθar od sestier
-qero	la phenăqero sestry	le pheněqero sestier
<i>vocat.</i>	pheni!e sestro!	phenă!le sestry!

**Životné podstatné mená ženského rodu s koncovkou -i
e zuvli – žena**

	sg.	pl.
A	e zuvli žena	o zuvlä ženy
B	la zuvlä ženu	le zuvlě ženy
-qe	la zuvläqe žene	le zuvlěnge ženám
-θe	la zuvläθe o žene	le zuvlěθe o ženách
-ça	la zuvläça s ženou	le zuvlěça s ženami
-θar	la zuvläθar od ženy	le zuvlěθar od žien
-qero	la zuvläqero ženy	le zuvlěqero žien
<i>vocat.</i>	zuvli!e ženo!	zuvlä!le ženy!

**Životné podstatné mená ženského rodu s koncovkou -a
e doktòrka – doktorka**

	sg.	pl.
A	e doktòrka doktorka	o doktorki doktorky
B	la doktorka doktorku	le doktorken doktorky
-qe	la doktorkaqe doktorke	le doktorkenqe doktorkám
-θe	la doktorkaθe o doktorke	le doktorkenθe o doktorkách
-ça	la doktorkaça s doktorkou	le doktorkença s doktorkami
-θar	la doktorkaθar od doktorky	le doktorkenθar od doktoriek
-qero	la doktorkaqero doktorkin	le doktorkenqero doktoriek
<i>vocat.</i>	doktorko! doktorka!	doktorka!le doktorky!

**Neživotné podstatné mená ženského rodu bez koncovky
e suv – ihla**

	sg.	pl.
A	e suv ihla	o suva ihly
B	e suv ihlu	o suva ihly
-qe	la suvaqe ihle	le suvenqe ihlám
-θe	la suvaθe o ihle	le suvenθe o ihlách
-ça	la suvaça s ihlou	le suvença s ihlami
-θar	la suvaθar od ihly	le suvenθar od ihiel
-qero	la suvaqero ihly	le suvenqero ihiel

**Neživotné podstatné mená ženského rodu s koncovkou -a
e roklă – sukňa**

	sg.	pl.
A	e roklă sukňa	o suva sukne
B	e roklă sukňu	o suva sukne
-qe	la roklăqe sukni	le roklěnge sukniám
-θe	la roklăθe o sukni	le roklěθe o sukniách
-ça	la roklăça s sukňou	le roklěça s sukňami

-θar	la roklāθar od sukne	le roklēnθar od sukien
-qero	la roklāqero sukne	le roklēnqero sukien

Neživotné podstatné mená ženského rodu s koncovkou **-i** e **piri** – hrniec

	sg.	pl.
A	e piri hrniec	o pira hrnce
B	e piri hrniec	o pira hrnce
-qe	la pirāqe hrncu	le pirēnqe hrniec
-θe	la pirāθe o hrnci	le pirēnθe o hrncoch
-ça	la pirāça s hrniec	le pirēnça s hrncami
-θar	la pirāθar od hrncu	le pirēnθar od hrncov
-qero	la pirāqero hrncu	le pirēnqero hrncov

Ako podstatné mená sa skloňujú:

- všetky osobné, opytovacie a vzťahné zámená,
- zámená **ko?** (životné), **so?** (neživotné) a zámená od nich utvorené, napr. **vareko** (niekto), **xocko** (hocikto).

Prídavné mená – Pašnavā

V rómčine rozlišujeme tri základné skupiny prídavných mien:

- Pôvodné prídavné mená, ktorých nominatív je **bez koncovky** – napr. **šukar**.
- Pôvodné prídavné mená, ktorých nominatív sg. má koncovku:

v mužskom rode **-o**, napr. **bar/o** (veľký), **cikn/o** (malý), **cind/o** (mokrý), **xarn/o** (krátky), **ratval/o** (krvavý), **tato** (teplý),

v ženskom rode **-i**, napr. **bar/i** (veľká), **cikn/i** (malá), **ratval/i**, (krvavá), **lond/i**, (slaná), **tat/i** (teplá) – v ženskom rode dochádza k mäkkému spoluhlások, a to **d** na **dʹ**, **l** na **lʹ**, **n** na **ñ**, **t** na **tʹ**.

- Prevzaté prídavné mená, ktorých nominatív sg. má v oboch rodoch koncovku **-o**, napr. **bilavo kher** – modrý dom, **bilavo roklā** – modrá sukňa
rendešno manuš – poriadny človek, **rendešno zuvli** – poriadna žena
šargo bal – žltý vlas, **šargo mašlā** – žltá kravata

Skloňovanie prídavných mien

sg. m f pl. m+f

veľký veľká veľké
N baro bari bare
D baresqe baraqe barenqe
A baro bara bare
L baro bari bare
Inštr. bareça baraça barença
Abl. baresθar baraθar barenθar

nepr. pád (B) **bare bara bare**

Stupňovanie prídavných mien

Niektoré prídavné mená sa stupňujú. Rozlišujeme tri stupne:

1. stupeň – pozitív, napr. **šukar** (pekný), **baro** (veľký), **cikno** (malý)

2. stupeň – komparatív sa tvorí príponou **-eder**, napr. **šukareder** (krajší), **bareder** (väčší), **cikneder** (menší).

3. stupeň – superlatív sa tvorí predponami **jekh-**, **nek-**, **lek-**, ktoré sa pripájajú ku komparatívu, napr. **jekhšukareder/nekšukareder/lekšukareder** (najkrajší), **jekhbareder/nekbareder/lekbareder** (najväčší), **jekhcikneder/nekcikneder/lekcikneder** (najmenší).

Nepravidelné stupňovanie

Nepravidelne sa stupňujú dve prídavné mená – **lačo**, **nalačo**:

1. lačo (dobrý) **1. nalačo** (zlý),

2. feder (lepší) **2. goreder** (horší),

3. jekhfeder (najlepší) **3. jekhgoreder** (najhorší).

Nestupňujú sa prídavné mená odvodené od nejakého materiálu, napr. **trastuno** (železný), **kaštuno** (drevený), **somnakuno** (zlatý).

Ako prídavné mená sa skloňujú:

a) všetky ukazovacie zámená

b) zámeno **sarko** každý (ako prevzaté príd. mená)

c) privlastňovacie zámená

d) zámeno **savo** a zámená od neho utvorené, napr. **varesavo** (nejaký), **xocsavo** (hocijaký)

Spojky – Phandune

Zlučovacie spojky: **the u ta**.

Všetky tieto tri spojky môžu mať význam slovenskej zlučovacej spojky a, používajú sa však v rôznych súvislostiach.

Spojka **the**:

- najčastejšie spája podstatné a prídavné mená, napr. **miro phral the miri phen** – môj brat a moja sestra

- má tiež význam slovenského i, aj, tiež, napr. **varekana phenen the ćacípen** – niekedy hovoria aj pravdu

Spojka **u**:

- spája rôzne slovesá, napr. **o zuvľá tavènas u o murša piènas** – ženy varili a muži pili

- v platnosti nadväzovacej častice stojí niekedy na začiatku vety, napr.

U tiri phen, savi hini? – A tvoja sestra, aká je?

Spojka **ta**:

- spája dve rovnaké slovesá na vyjadrenie trvania deja, napr.

palis imar ća vakerènas ta vakerènas – potom už len rozprávali a rozprávali

- v platnosti nadväzovacej častice stojí v spojení s opytovacími príslovkami, zámenami alebo inými časticami, napr. **Ta sosqe?** – A prečo?, **Ta na?** – A (hádám) nie?, **Ta kaj?** – Kdeže?

Podrad'ovacie spojky

Najdôležitejšie a najfrekvencovanejšie rómske podrad'ovacie spojky sú **kaj** a **te**.

Spojka **kaj**:

Je podrad'ovacia spojka, ktorá najčastejšie uvádza vedľajšie vety a má základný význam že. V niektorých oblastiach sa nahrádza prevzatou spojkou **hoj**, napr.

Savore zene zanen, kaj miro dad baro lavutàris.

Všetci vedia, že môj otec je veľký huslista.

Spojka **kaj** sa ďalej spája s inými spojkami, časticami alebo zámenami, takže vznikajú spájacie výrazy, ktoré vyjadrujú rôzne odtiene vzťahov medzi vetami alebo vetnými členmi:

a) spojením spojky **kaj** a častice **te** vzniká spájací výraz s významom účelovým – aby, napr.

Vićinen le ćhaven, kaj te aven khere! – Zavolajte deti, aby prišli domov!

b) spojením spojok **kaj**, **the** a častice **te** vzniká spájací výraz s významom prípusťkovým – i keď, hoci, keby aj, čo i, hoci – predsa, napr.

Kaj the te ćaćipen phenèha, th ?avka tuqe na patàna. I keď pravdu povieš, aj tak ti nebudú veriť.

Spoka **te**:

Má najčastejšie význam podmienovací – ak, keď. keby, napr.

Te manqe ada phendàlas, me na gelomas ke lae. – Keby si mi to povedal, ja by som nešiel ku nej.

Príslovky – Paškerutne

Príslovky vyjadrujú:

a) miesto (**dur** – ďaleko, **pašes** – blízko, **adaj** – tu, **odoj** – tam)

b) čas (**akanakes** – teraz, **adadives** – dnes, **ratì** – večer)

c) spôsob (**mištes** – dobre, **šukares** – pekne, **nalaćhes** – zle)

Stupňovanie prísloviak

Druhý stupeň prísloviak sa tvorí príponou **-eder**, ktorá sa pridáva ku kmeňu prísloviak a je rovnaká pre obidva rody:

dur (ďaleko) – **dur -eder** > **dureder** (ďalej)

pašes (blízko) – **paš -eder** > **pašeder** (blížšie)

Tretí stupeň prísloviak sa tvorí od druhého stupňa predponami **jekh-**, **lek-**, **nek-**, prípadne **mek-**, ktoré sú lokálnymi variantami:

jekh – **dureder** > **jekhdureder**

lek – **dureder** > **lekhdureder**

nek – **dureder** > **nekhdureder**

mek – **dureder** > **mekhdureder**

Nepriavidelné stupňovanie majú prí

2. stupeň 3. stupeň

laćhes

mišto

mištes

feder (lepšie) **jekhfeder** (najlepšie)

naláches
namišto **goreder** (horšie) **jekhgoreder** (najhoršie)
namištes
but buter (viac) **jekhbuter** (najviac)

Tvorenie prísloviak príponami

a) príponou **-e, -al**, od predložiek a podstatných mien označujúcich miestne alebo časové jednotky:

tel-e > **tele** (dole)
paš-e > **paše** (blízko)
kher-e > **khere** (doma)
angl(e)-al > **anglal** (vpredu)
avr(i)-al > **avral** (zvonku)
opr(e)-al > **opral** (zhora, dohora)
pal-al > **palal** (zozadu)
tel-al > **telal** (zospodu)
kher-al > **kheral** (z domu)

b) príponou **-ika** od kmeňa substantív :

Čex (os) -ika > **čexika** (po česky)
Němv (os) -ika > **němcika** (po nemecky)
Ungr (os) -ika > **ungrika** (po maďarsky)

c) príslovky s príponou **-o** majú tvar:

1. prídavného mena v nom. sg. muž. rodu, napr.
príslovka **pharo** (ťažko), príd. meno **pharo** (ťažký)
2. genitívu substantív, napr.
ruś (hnev) – **bi ruśaqero** (bez hnevu)
laʒ (hanba) – **bi laʒaqero** (bez hanby)

d) príponou **-es** od prídavných mien:

baxtal (o) -es > **baxtales** (šťastne)
ćorr (o) -es > **ćorres** (chudobne)

e) príponou **-indos** od pôvodných slovies:

beś (el) -indos > **beśindos** (v sede)
rov (el) -indos > **rovindos** (s plačom)

Tvorenie prísloviak predponami

a) neurčité príslovky sa tvoria predponami **vare-** (**varesar** – nejako, akosi)
xoć- (**xoćsar** – nejako, akosi)

b) predponou **na-** sa tvoria:

1. príslovky miesta: **na -dur** > **nadur** (neďaleko)
2. príslovky času: **na -ćirla** > **naćirla** (nedávno)
3. spôsobu: **na -but** > **nabut** (neveľa)

c) predponou **ni-** sa tvoria:

1. príslovky miesta: **nikaj** (nikde, nikam)
2. spôsobu: **nisar** (nijako, nijak)

Anglonava – Predložky

Každá z predložiek má všeobecný význam alebo súbor významov.

Konkrétny význam nadobúda až v spojení s podstatným menom.

V rómčine sa každá predložka spája s dvomi pádmi. Jedným z nich je nominatív.

Obyčajne v ňom býva podstatné meno bližšie určené.

Podstatné mená bližšie neurčené, zámená osobné, opytovacie a neurčité sú v iných pádoch.

Spájanie predložiek s členom

Predložka tvorí s nasledujúcim menom fonetický celok, a preto ak sa stretne predložka zakončená samohláskou **-e** s členom, dochádza k elízii, t. j. koncové **-e** sa pri predložkách vypúšťa. Tento jav nie je ojedinelý ale naopak pravidelný, preto elíziu neoznačujeme

apostrofofom. Takáto predložka splyva s členom,

napr. **angle** **o** kher > angl-o kher (pred domom, pred dom)

Príklady:

Me bešav **andr-o** kher. (andre o kher > andr-o kher) Bývam v dome.

O pani **andr-e** kući. (andre e kući > andr-e kući) Voda je v hrnčeku.

Pri predložkách zakončených spoluhláskou k žiadnym zmenám nedochádza, predložka a člen sa píše osobitne, hoci sa vyslovujú ako jeden celok, napr. **pal-o kher** (vyslov: palokher) – za domom, za dom

Význam jednotlivých predložiek

andal – z (**andal-o gav** – z mesta)

andre – v, vo (**andr-o fòros** – v meste, do mesta)

angle – pred, kvôli (**angle tu0e** – pre teba, **angl-o kher** – pred domom)

bi, bije – bez (**bi lesqero** – bez neho, **bi-o dad** = **bi dadesqero** – bez otca)

ke, ki-e – u, k (**k-o phral** – k bratovi, u brata, **ki-o doktòris** – k lekárovi, u lekára)

maškar – medzi (**maškar-o Rroma** – medzi Rómami)

pal – o (**te vakerel pal-o zivipen** – rozprávať o živote)

– po (**te phirel pal-e phuv** – chodiť po zemi)

– za (**pal-o kher** – za domom)

paš – pri, k, ku (**paš-o skamind** – pri stole, **paš-e blàka** – pri okne, k oknu)

pašal – okolo (**pašal-o kher** – okolo domu)

prekal – cez (**prekal-o pani** – cez vodu)

perdal – pre (**ada hin perdal tu0e** – to je pre teba)

tel – pod (**tel o skamind** – pod stolom)

– za, počas niečoho (**tel jekh čhon** – za jeden mesiac)

vaš – za, namiesto (**vaš-o xaben** – za jedlo, **vaš tuqe gelòm me** – namiesto teba som išiel ja)

pr-e, pr-o – na (**pr-o skamind** – na stole, **pr-e fàla** – na stene)

Častice – Lavorra

Častice na rozdiel od spojok – nespájajú vety alebo vetné členy, ale uvádzajú samostatné vety a naznačujú ich druh, modálny odtieň, citové zafarbenie a pod.

Častica te vyjadruje nasledujúce odtiene:

- príkaz alebo želanie, napr. **Oča, te na maren pen!** – Pozor, nech sa nepobijú!

- neistotu, spochybnenie, napr. **Sar ća te na!** – Akoby nie! Samozrejme, že áno!

Sosqe te na? – Prečo nie? Prečo by nie?

Častica **mi** sa používa v 3. os. jednotného a množného čísla na vyjadrenie príkazu (osobám neprítomným) alebo želania, napr. **Mi šunen the jon!** – Nech počujú aj oni (ony)!

Mi xan o ćhavorre! – Nech jedia deti!

Záporné častice **na** a **ma** vyjadrujú slovesný zápor. Častica **na** sa používa

v spojení so slovesom v oznamovacom spôsobe, napr. **na keres** – nerobíš, **na siklős** – neučíš sa. Častica **ma** sa používa v spojení so slovesom v rozkazovacom spôsobe, napr.

ma ker! – nerob!, **ma siklűv!** – neuč sa!

Modálne častice

Rómčina nemá modálne sloveso **môct'**. Modálny odtieň, ktorý v slovenčine toto sloveso vyjadruje, sa v rómčine vyjadruje časticami **šaj** (môct') a **našt'** (nemôct'), po ktorých nasleduje sloveso v príslušnom určitom tvare, napr.

Šaj keres but' mańca. – Môžeš pracovať so mnou. **Oda našt' xas!** – To nemôžeš jesť!

Ani modálne sloveso musieť v rómčine neexistovalo. Povinnosť sa vyjadruje

– prevzatým slovesom te **mušinel** (musieť), po ktorom nasleduje infinitív, napr.

Mušinas te zal andr-e škòla. – Musíme ísť do školy.

– rómskym slovesom **kampel** (je treba), ktoré sa obyčajne vyskytuje len v 3. os. sg. Po ňom nasleduje buď infinitív alebo vedľajšia veta, napr.

Kampel te zal andr-e škòla! – Treba ísť do školy!

Kampel, kaj te zan andr-e škòla! – Je treba, aby ste išli do školy!

Citoslovčia – Akharimasqe lava

Citoslovčia plnia v rómčine viac úloh:

a) citoslovčia – **bo, ej, joj, jaj, juj, no, ća, aj** vyjadrujú nálady,

city a vôľu hovoriaceho, napr. **Ej, bo som bokhalo!** – Ej, ale som hladný!

Joj, na maren man! – Joj, nebite ma!

b) citoslovčia – **hej, more** upozorňujú na niečo. Citoslovce **more** sa používa k dôvernému ale nie príliš zdvorilému osloveniu osoby mužského rodu, napr.

More, so keres? – (Človeče), čo robíš?

c) citoslovčia – **ara!** (chod' nabok, preč!), **aran!** (choďte nabok!, preč!)

dića! (aha!, ľaľa!), **dićhan!** (pozrite!), **oća!** – nože!, **oćan!** (nože!) majú

tvar sg. i pl., napr. **Aran ćhavale!** – Chod' te nabok, deti!

Oćan, gilăven amenqe! – Nože, zaspievajte nám!

Dikhat! – Pozor!

Odvodzovanie slov

Tvorba pomenovacích jednotiek odvodzovaním slov je najčastejší onomaziologický postup. Nové pomenovanie vzniká tak, že sa pred alebo za základ slova pripojí predpona alebo prípona (väčšinou jedna, niekedy i viac).

Prípony zdobnenín môžu pozmeniť význam pôvodného slova, vytvárajú však i samostatné pomenovania a niekedy ovplyvňujú význam širšieho vetného celku. Zdobňovanie v rómčine má veľa významových funkcií a veľa skladobných možností.

Odvodzovanie slov pomocou prípony **-orr-** (**-ci-**, **-ic-**)

Pomocou prípony **-orro** (ženský **-örri**), sa zdrobňujú oikoklitické slová a xenoklitické prídavné mená. Kládze sa medzi kmeň a koncovku, napr. **phral** – **phralorro**, **phralorra** alebo **phralorre** (brat, braček, bračekovia), **raklo** – **raklorro**, **raklorra** alebo **raklorre** (nerómsky chlapec, chlapček, chlapčekovia), **phen** – **phenörri**, **phenörra** (sestra, sestrička, sestričky), **rakli** – **raklörri**, **raklörra** (nerómske dievča, dievčatko, dievčatká).

Pomocou prípony **-ci-** sa zdrobňujú xenoklitické podstatné mená mužského rodu, napr. **žiros**, **žirocis**, pomocou prípony **-ic-** xenoklitické podstatné mená ženského rodu, napr. **roklä**, **roklia**.

Prídavné mená

Prídavné mená zdrobnené, odvodené od oikoklitických bezkoncovkových, oikoklitických koncovkových ako aj xenoklitických adjektív majú vždy zakončenie ako oikoklitické koncovkové, napr.

– bez koncovky: **šukar** – **šukarorro** (peknučký), **šukarörri** (peknučká), **šukarorre** (peknučké),

– s koncovkou, napr. **cikno** – **ciknorro** (maličký), **ciknörri** (maličká), **ciknorre** (maličké),

– prevzaté prídavné mená, napr. **kedvēšno** – **kedēšnorro** (milučký), **kedvešnörri** (milučká), **kedvēšnorre** (milučké).

P o z n á m k a.– V tvaroch ženského rodu dochádza k mäkčeniu pred príponou **-örri**: **d**, **l**, **t** a **n** sa vslovujú ako [d', l', t' a ň].

Pri podstatných a prídavných menách bez koncovky nasledujú po **-or-** rodové a číselné koncovky. Okrem podstatných mien, prídavných mien a prísloviek sa príponou **-or-** môžu zdrobňovať aj:

– prívlastňovacie zámeno **miro** – **mirorro**, **mirörri**, **mirorre** (môj, s expresívnym zafarbením významu)

– ukazovacie zámeno **ajso** – **ajsorro**, **ajsörri**, **ajsorre** (taký s expresívnym s zafarbením významu),

– základné číslovky – **dujorre**, **trinorre**, **štarorre** (sami dvaja/traja, štyria)

– základná číslovka a morféma – **zeno** – **dujzenorre**, **trinzenorre**, **štarzenorre** (len dvaja/traja/štyria)

– neurčitá číslovka **ajci** – **ajcoro** (toľko – len taký)

Význam a funkcie zdrobnenín

Zdrobneniny sa môžu umocňovať zdvojením zdrobňovacích prípon, napr. **ćino** – **ćinoro**, **ćinonoro** (málo, máličko, málinko), **sikra** – **sikrica**, **sikricica** (trochu, trošku, trošičku).

1. Zdrobneniny vyjadrujú zmenšenie – **kher/kherorro** (dom/domček), **rroj/rrojorri** (lyžica/lyžička), **kašt/kaštorro** (drevo/drievko), **ćhavo/ćhavorro** (rómsky chlapec, syn/chlapček, synček), **vast/vastorro** (ruka/ručička) **kući/kućörri** (šálka/šáločka), **piri/pirörri** (hrniec/hrnček), **phabaj/phabajorri** (jablko/jablčko), **maro/marorro** (chlieb/chlebič), **ćhuri/ćhurörri** (nôž/nožík).

2. Sémantickým rozširovaním niektorých zdrobnenín vznikajú významovo samostatné pomenovania, napr. **rat** (krv) – **ratorro** (krvička), **ratorro** (krvinka).

3. Zdrobneniny vyjadrujú nehu – **ćhajorri mirörri** (dievčatko moje), **xav/ćarav tro ratorro/jilorro** (ľúbiť/milovať niekoho).

4. Zdrobneniny umocňujú základný význam slova – **jekh/jekhorro** (jeden/jediný), **baro/barorro** (veľký/len tak veľký), **cikno/ciknorro** (malý/maličký), **parno/parnorro** (biely/bielučký).

5. Zdrobneniny obmedzujú počet a rozsah – **jekhzenorro** (len jeden človek), **trinzenorre** (len tri osoby), **kadebororro** (len tak máličko, len tak trošičku), **ajcigorri** (trošičku, len toľkoto), **ćinonorro** (máličko, trošička, chvíľočka) **sikricica** (trošilinku, chvílilinku).

6. Zdrobneniny vyjadrujú pojem trochu – **lonorro** (trochu soli), **molörri** (trocha vína), **thudorro** (trochu mlieka), **panörri** (trochu vody – tu zmení rod), **bokhelörri** (trochu koláča).

7. Zdrobneniny dodávajú širšiemu vetnému celku zdvorilý ráz – **paramisi** – **phen manqe paramisörri** (rozprávka – povedz mi rozprávočku), **ajsi** – **ma av ajsorri** (taká – len nebuď taká).

8. Zdrobneniny zjemňujú základný (väčšinou negatívny) význam slova: **kalo/kalorro** (čierny/čiernučký), **dilino/dilinorro** (hlúpy/hlúpučký).

Otázky a odpovede – Phućipena the palephenibena

Kto?/ Ko? Odpoved?/ Palepheniben

Kto	je Lara?	Lara je moja sestra.
Ko	hin e Lara?	E Lara hini miri phen.
Kto	je ona?	Ona je moja sestra.
Ko	hin joj?	Joj hini miri phen.

Čo?/ So? Odpoved?/ Palepheniben

Čo	robí?	Chodí do školy.
So	kerel?	Phirel andr-e škòla.
Čo	je na peci?	Na peci je hrniec.
So	hin pr-o bov?	Pr-o bov hin piri

Ako? Sar? Odpoved?/ Palepheniben

Ako	sa voláš?	Volám sa Jozef.
Sar	tut vićines?	Vićinav man Jožus.
alebo		
Aké	je tvoje meno?	Moje meno je Jozef.
Sar	hin tuqe o nav?	Miro nav hin Jožus.
Aké	je jej priezvisko?	Volá sa Balogová.
Sar	(hin) laqero ðujto nav?	Laqero ðujto nav (hin) Balogova.

Kde? Kaj? Odpoved?/ Palepheniben

Kde	si sa narodil?	V Kežmarku.
Kaj	uliläl?	Kežmarkosθe.
Kde	je hrniec?	Na peci je hrniec.
Kaj	hin e piri.	Pr-o bov hin e piri.

Kedy? Kana? Odpoved'/Palepheniben

Kedy	si sa narodil?	Narodil som sa minulý rok.
Kana	tu uliläl?	Ulilööm oka berš.
Kedy	si prišiel?	Avlööm iz.
Kana	tu avlääl?	Prišiel som včera.
Kedy	mi vrátiš peniaze?	Neviem, teraz peniaze nemám.
Kana	manqe dëha pale o love?	Na zanav, akana man love nane.
Kedy	to urobíš?	Urobím to zajtra.
Kana	oda kerëha?	Tajsa oda keràva.

Odkial'/?Khatar? Odpoved'/ Palepheniben

Odkial' som ja? si ty? je on? je ona?	Khatar som me? sal tu? hino jov? hini joj?	Ja som z Čiech. Ty si zo Slovenska. On je z Londýna. Ona je z Košíc.	Me som pal-o Čexi. Tu sal pal-e Slovačiko Jov hino Londinosθar Joj hini Kašaθar
Odkial' sme my? ste vy? sú oni?	Khatar sam amen? san tumen? hine jon?	My sme z Mexika. Vy ste Francúzska. Oni sú z Ameriky.	Amen sam Meksikosθar Tumen san Franciaθar Jon hine Amerikaθar

Konverzačná časť

JEDNODUCHÉ OTÁZKY

KTO?

Kto je to?
Kto je tam?
Čie to je?
Kto ma hľadá?
Koho hľadáte?
Na koho čakáte?
Komu to treba?
Od koho to je?
S kým ste hovorili?

KDE? KAM? ODKIAL

Kde je... ?/sú... ?
Kde to je?
Kam idete?
Odkiaľ ste?

SADE PHUĆIMÀTA

KO?

Ko hin ada/oda?
Ko hin odoj?
Kasqero hin ada/oda?
Ko man rodel?
Kas roden?
Pe kasθe užaren?
Kasqe ada/oda kampil?
Kasθar hin ada/oda?
Kaça vakerènas?

KAJ? KHATAR?

Kaj hin... ?/hine... ?
Kaj hin ada/oda?
Kaj zan?
Khatar san?

Kde to môžem kúpiť?
Kde nájdem... ?
Kde bývaš?

ČO ?

Čo je to?
Čo si želáte?
Čo musím urobiť?
Čo hľadáte?
Čo môžem pre vás urobiť?
Čo sa stalo?
Čo je nové?
Čo sa mu/jej stalo?
Čo sa robí?
Čo tomu hovoríte?
O čo ide?
Na čo to je?
Čím je?
Z čoho to je?
O čom to je?
Čo znamená to slovo?

KOLKO?

Koľko to stojí?
Koľko máš rokov?
Koľko máš peňazí?
Koľko je hodín?
(Ako je to dlho?)

KEDY?

Kedy odchádzate?
Kedy to bude hotové?
Od kedy ste v ... ?

AKO?

Ako sa máš?

Ako sa máte?

Ako dlho?

Ako ďaleko?

Ako sa voláte?

Ako sa vám to páči?

Ako je to možné?

Akoby nie?

PREČO?

Kaj šaj ada/oda cinav?
Kaj rakhàva... ?
Kaj bešes?

SO?

So hin ada/oda?
So kamen?
So musaj te kerav?
So roden?
So šaj kerav perdal tumenθe?
So pes ačhilă?
So hin nevo?
So pes lesqe/laqe ačhlăs?
So pes kerel?
So pal ada/oda vakeren?
Pal sosθe zal?
Pe sosθe hin ada/oda?
So kerel?
Sosθar hin ada/oda?
Pal sosθe zal ada/oda?
So sikavel/phenel ada/oda lav?

KECI?

Keci ada/oda mol?
Keci (hin) tuqe berś?
Keci (hin) tut love?
Keci (hin) òri?
Keci berś (kurke, dīves, ora...)?

KANA?

Kana zàna?
Kana avèla ada/oda kisno?
Kanaθar/de kana san ande ... ?

SAR?

Sar sal?
Sar (hin) tuqe?
Sar tuqe zal?
Sar san?
Sar (hin) tumenqe
Sar tumenqe zal?
Sar but?
Sar dur?
Sar tumen vičinen?
Sar hin tumaro nav?
Sar pes tumenqe ada/oda pačisalđl?
Sar šaj ada/oda avel/ovel/jel?
Sar te na?

SOSQE?

Prečo nie?

DOROZUMENIE

Hovoríte rómsky?

Hovorím len slovensky.

Rómsky hovorím len trochu.

Začínam sa len učiť anglicky.

Viem trochu francúzsky.

Nemecky hovorím celkom dobre.

Radšej hovorím maďarsky.

Vakerav italčika, spanicka, francika, rusika, ukainika, polčika, němcika, anglicika, arabika, bulharčika, daničika, ungrika, holandika, servika, horvatika, grecika, portugalčika, turčika, rumunčika, čexika thaj avera.

Rozumiete tomu, čo vám hovorím?

Rozumiete mi?

Nerozumien.

Vôbec som nerozumel.

Ničomu som nerozumel.

Rozumiem trochu.

Rozumiem, keď hovoríte pomaly.

Prosím, nehovorte tak rýchlo.

Prepáčte, nerozumel som tomu, čo ste povedali.

Rozumiem takmer všetkému.

Prepočul som vaše meno.

Môžete to opakovať?

Nepočul som dobre.

Hovorte pomalšie, prosím.

Čo ste povedali?

Čo, prosím?

Zle som sa vyjadril.

Ako sa to píše?

Ako sa to vyslovuje?

Ako sa povie anglicky ... ?

ZAČIATOK ROZHOVORU

Priateľské neformálne oslovenie:

Nazdar!

Ako sa máte?

Ako sa máš?

Už som ťa dlho nevidel!

Sosqe te na?

SOMAXALIPEN

Vakeren rromanes?

Vakerav ča servika/slovačika.

Rromanes vakerav, ča na but.

Ča akana xudav te siklöl angličiko čhib.

Žanav sikra franciko čhib.

Němcika vakerav bas lačhes.

Radeder vakerav ungrika.

Axalön olesqe, so tumenqe vakerav?

Axalön man?

Na axalůvav.

Na axalilöm mek jekh lav.

Nisosqe na axalilöm.

Axalilöm sikra/čepo/frima.

Axalůvav, te vakeren lokes.

Mangav tumenθar, ma vakeren avka sig.

Jertisaren man, na axalilöm, so phendän.

Axalůvav maj savorresqe.

Phenen palem, na lačhes šundöm tumaro nav.

Šaj ada phenen pale/mek jekhvar?

Na šundöm lačhes.

Mangav, vakeren lokeder.

So phendän?

Jertisaren man, so?

Na lačhes phendöm.

Sar pes ada pisinel?

Sar pes ada phenel?

Sar pes phenel angliciko čhibača... ?

ANGLAL O VAKERIBEN

Lačo dıves!

Devleča! Mi arakhel tut o Del.

Sar tumenča?

Sar san?

Sar tumenqe zal?

Sar tuča?

Sar sal?

Sar tuqe zal?

But tut na dikhlöm!

Už som ťa veky nevidel.
Ten svet je ale malý!

Ďakujem. Mám sa dobre.

Dnes mi nie je dobre.
Nie je to také zlé.
Stále rovnako.
Ujde to.
Nemôžem si sťažovať.

Imar tut berša na dikhlöm!
Ča ada sundal cikno!
Ča aja luma cikni!
Palikerav, lačhes.
Palikerav, mištes/mišto.
Xvåla devlesqe, lačhes.
Adadives manqe nalačhes/nane lačhes.
Nane ada avka nalačhes/phujes/nasul.
Sa jekh.
Šaj zal.
Naštī nić phenav.

PREDSTAVOVANIE SIKAVIBEN

Priateľský, neformálny spôsob predstavenia sa:

Nazdar! Volám sa...	Sar sal/san? Vićinav man...
Môžeš/môžete ma volať.	Šaj man vićines/vićinen...
Som z...	Me som pal...
Nazdar kamoš, rád ťa vidím.	More, rado tut dikhav.

Formálnejší spôsob oslovenia – zvoľte podľa situácie.

Dobré ráno pane...	Lačo dīves, raj!e...
Dobry deň.	Lačo dīves.
Dobry večer, som rád, že vás stretávam.	Lačo dīves, lošavav, kaj tumen arakhav.
Dovoľte, aby som sa predstavil.	Kamav te phenel pal pesθe.
Volám sa...	Miro nav (hin)...
Dovoľte, aby som vám predstavil pána	Kamav tumenqe te sikavel le/la
Môžem vám predstaviť... ?	Šaj tumenqe sikavav le/la...?
Mohol/mohli by ste ma zoznámiť s...	Šaj man prinzares/prinzaren le/la...?
Poznáme sa z videnia.	Dikhlām amen imar.
Myslím, že sme sa už niekde videli.	Imar amen dikhlām varekaj, na?
Bohužiaľ, nespomínam si.	Devlesqe, na leperav/serav pr-ada.
Prepáčte, nie ste pán...?	Jertisaren man, na san tumen o/e...?

Áno, som.

Nie, nie som.

Ako sa voláte?

Mám česť hovoriť s ...

Je pekné od vás, že ste prišli.

Kto je ten pán?

Rád by som sa s ním porozprával.

Rád by som sa s ním zoznámil.

He, som.

Na, na som.

Sar tumen vićinen?

Hin man baxt te vakerele/la...

Šukar, kaj avlān.

Ko (hin) oda raj?

Kamlōmas leča te vakerele.

Kamlōmas les te prinzarele.

OSLOVENIE

Ale je dnes pekne, však?

Ale máme dnes hrozné počasie.

Prepáčte, sedí tu niekto?

Prepáčte, nepoznáme sa odniekiaľ?

TE DEL PES ANGLAL

Ča adadives šukar, na?

Ča adadives zungales.

Jertisaren/mangav tumen, bešel adaj
vareko?

Jertisaren, na prinzaras amen
varekhatar?

Prepáčte, prepočul som – zmienili
ste sa niečím o
Prepáčte, máte oheň?
Ach, pomohli by ste mi? Hľadáam...
Hovoríte aglicky?
Rozumiete mi?

RODINA

Ako sa voláte?

Volám sa...

Máte rodinu?
Koľko máte detí?
Som ženatý/vydatá.

Som slobodný/slobodná.
Som rozvedený/á.
Som vdovec/vdova.
Mám dve deti.
Koľko rokov má vaša dcéra?
Má dvanásť.
To je moja žena/môj muž.
moja dcéra.
syn.
matka.
otec.
babička.
dedo.
prababička.
pradedo.
vnučka.

vnuk.

teta.
strýko.
svokra.
svokor.
nevesta.
zať.
sesternica.
bratranec.

To je tvoja sestra?
Nie, to nie je moja sestra,
to je moja sesternica.
Poznám vášho bratranca.
Máš súrodencov?
Nie, som jedináčik.

Jertisaren/mangav tumen, na súndöm,
phendän vareso pal...
Mangav, hin tumenöe jag?
Ax, šaj manqe žutinen? Rodav...
Vakeren anglicika?
Axalön man?

FAMELÌA

Sar tumen vičinen?
Sar (hin) tumaro nav
Vičinav man...
Miro nav (hin)...
Hin tumen famelia?
Keci tumen (hin) čhave?
Som rromnãça/rromeça.
Som veraduno/veraduni.
Som kòrkorro/kòrkorri.
Na živav la rromnãça/le rromeça.
Som phivlo/phivli.
Hin man duj čhave.
Keci berś (hin) tumara čhaqe?
(Hin) Laqe deśuduj.
Odi (hin) miri rromni./Oda (hin)miro rrom.
miri čhaj.
miro čhavo.
miri daj
miro dad.
miri baba/mami.
miro papus.
mira babaqeri daj.
mire papusqero dad.
mira čhajaqeri čhaj.
mire čhasqeri čhaj
mira čhajaqero čhavo.
mire čhasqero čhavo.
miri bibi.
miro kak.
miri sasuj.
miro sastro.
miri bori.
miro zamutro.
dùjto phen.
dùjto phral.

Oda (hin) tiri phen?
Na, oda nane miri phen,
oda miri dùjto phen.
Prinzarav tumare dujtone phrales.
Hin tut phrala-phenã?
Na, som kòrkorro.

Je to moja nevlastná matka.
sestra.
dcéra.
Je to môj nevlastný otec?
brat.
syn.
To sú moji nevlastní rodičia.
To sú dvojčatá/trojčatá.
To je môj blízky príbuzný.

vzdialený príbuzný.

To sú moji pokrvní príbuzní.
nepokrvní príbuzní.
príbuzní.
Vlani som sa oženil.

Vzal som si Janu.
Kedy sa budeš vydávať?

Chce sa ženiť/vydávať?
Chce si vziať Petra.
Ja sa rozvediem.
Ja sa s ňou rozvediem.
Rozviedla som sa pred dvoma rokmi.

Pred rokom som spoznala Petra
a v marci sme sa vzali
Mám tri deti z predchádzajúceho
manželstva a jednu nevlastnú dcéru,
Petrovu dcéru
Je to sirota.
Je to starý mládenec.

Je to stará panna.
Ako sa volá tvoja žena?
Moja žena sa volá Jana.
Mám tri deti, dve dievčatá a jedného chlapca.

Moja najmladšia dcéra je ešte miminko.
Moji synovia majú 5 a 7 rokov.
Moji rodičia bývajú v peknom dome
na dedine
Ako sa znášaš so svojou svokrou?

OSOBNÉ ÚDAJE

Ako sa voláte?
Volám sa Gejza Dunka.
Aké je vaše krstné meno?
Aké je vaše priezvisko?

Oda miri moštòvo daj.
moštòvo phen.
moštòvo čhaj.
Oda miro moštòvo dad.
moštòvo phral.
moštòvo čhavo.
Oda (hine) mire moštòva dada.
Jon (hine) dujorre/trinorre.
Jov perel ande amari fajta.
Jov amara fajtaθar.
Jov perel ande famelia dural.

Jon peren ande amari famelia pal-o rat.
na pal-o rat.

Jon (hine) amari famelia.
Oka berś ilòm rromni.

Oka berś ilòm vera.
Ilòm la Jana.

Kana zàha rromesθe?
Kana lèha vera?

Kamel te lel rromnã/rromes.
Kamel le Petros rromesqe.

Me phagàva e solax.
Phagàva laça e solax.

Duj berś, so gelòm rromesθar.
Duj berś, so mukhlòm le rromes.

Jekh berś palal, so prinzardòm le Petros
u marcosθe ilãm vera.

Hin man trin čhave oka rromeça
the jekh napesqeri čhaj,
e Peterisqeri čhajorri.

Jov/joj bi-o dada.

Jov phurexar.

Jov mek kòrkorro.

Joj phuri patívali, mek kòrkorri.

Sar pes vićinel tiri rromni?

Miri rromni pes vićinel Jana.

Hin man trin čhave, duj čhaja the
jekh čhavo.

Miri nekcikneder čhaj mek andre pernica.

Mire čhavenqe panz the eфта berś.

Mire dada bešen andr-o šukar kher
andr-o gav/gavesθe.

Sar zives tira sasujaça?

PAL-O MANUŚ

Sar tumen vićinen?

Vićinav man Gejza Dunka.

Sar (hin) tumaro bolimasqero anav?

Sar (hin) tumaro anav pal-o dad?

Povedzte mi celé vaše meno.
Kedy ste sa narodili?
Narodil som sa 17. júla 1985

Koľko máte rokov?
Mám tridsať rokov.
Narodili ste sa v Košiciach?
Narodil som sa v Prahe.
Kde ste sa narodili.

V roku 1976 som sa presťahoval do Košíc.

Od roku 2003 bývam v Paríži.
Takže, máte tridsať rokov?
Sme rovnako starí.
Ste o štyri roky starší ako ja.
Vyzeráte mlado.
Kde ste chodili do školy?
Do školy som chodil v Košiciach.
Študoval som na Komenského
univerzite v Bratislave.
Štúdium som ukončil v roku 1992.

Kedy ste sa oženili?
Oženil som sa v roku 1993.

Som ženatý od roku 1993.
Naše prvé dieťa sa narodilo v roku 1994.

Moja manželka sa menuje Dana.
Máme dve deti.
Jedno dievča a jedného chlapca.
Odkiaľ ste?
Môžete mi povedať, akú máte národnosť?
Ste Slovák?

Nie, nie som Slovák.
Mám slovenské občianstvo,
ale som rómskej národnosti.
Ja som Čech, ale moja mama
má poľskú národnosť
Narodil som sa v Slovenskej republike.
Aká je vaša adresa?
Bývam s rodičmi.
Aké je vaše zamestnanie.
Som učiteľ.
Moji rodičia sú už v dôchodku.
Otec pracoval ako robotník.
Moja manželka je na materskej dovolenke.

Phenen manqe tumaro pherdo anav.
Kana ulilän?
Ulilöm dešeftato Žulajesθe ando berš
ezeros enä šel oxtovardešupanž.
Keci (hin) tumenqe berš?
(Hin) Manqe tranda berš.
Ulilän Kašaθe?
Ulilöm Prahaθe.
Kaj ulilän?

Beršesθe ezeros enä šel eftavardešušov
gelöm te bešel Kašaθe.
Beršesθar duj ezera trin bešav Parizosθe.
Tumenqe tranda berš, na?
Sodujzene sam jekh phure.
Tumen san štare beršença phureder sar me.
Tumen (san) sar terno.
Kaj phirènas andr-e škòla?
Andr-e škòla phiràvas Kašaθe.
Siklùvavas pe Komensqeri
univerzita Bratislavaθe.
O sikaviben agordindöm beršesθe
ezeros enäšel enävardešuduj.
Kana sànas veraduno?
Rromnä ilöm andr-o berš ezeros
enäšel enävardešutrin.
Veraduno som beršesθar 1993.
Amaro jèkhto éhavorro uliläs andr-o
berš 1994.
Miri rromni pes viçinel Dàna.
Hin amen duj éhave.
Jekh éhaj the jekh éhavo.
Khatar san?
Šaj manqe phenen tumaro themutniben?
San Slovàkos?

Na, na som Slovàkos.
Hin man serviko/slovaçiko
themutnipen, éa me som Rrom.
Me som Čèxos,
éa mira da hin polçiko nàcia.
Ulilöm pe Slovaçiko republika
Savi tumari adrèsa?
Bešav le dadença/paš-o dada.
Savi buti keren?
Som siklärno/uçitelis.
Mire dada imar pe pènzia.
O dad kerèlas sar butikerutno.
Miri rromni (hini) akana paš-o ciknorro.